

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
“DE BONGARD”
SIMPELVELD – BOCHOLTZ

JAARGANG 21

NUMMER 2

JUNI 2009

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

O.A. Reitz

Adres voor kopij en reacties:

**Postbus 21009
6369 ZG Simpelveld**

ISSN 1383 – 9896

INHOUD

Inhoudsopgave	31
Dydden's Recepten van doctor Brandt uit Aken	32
Jaarverslag 2008 van de secretaris	35
De Romeinse middag op 4 april 2009	39
De archieven van klooster St. Aegten	41
Wie of woa woar dat nog ins	45
Oproep voor vrijwilligers	46
Jaarprogramma	47
Winkmulles	48
De klok op Scholtissenhof	49
Het Klokkengilde Kerkrade	49
Rectificatie Loerdaag	50
Sectie Museum	51
Impressie Midzomernachtwandeling	53
Bokkenrijders Hoofdstuk XIV Vastenavond versus Carnaval	55
De zwarte Madonna	72
Impressie Opening Hellingbos 10 april 2009	73
Miljoenenlijn 75 jaar	74
Externe aankondigingen	

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van “De Bongard”. De kosten voor het lidmaatschap van “De Bongard” bedragen € 14,= per jaar.

Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:

Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. 115103406. Girorek.: 276159

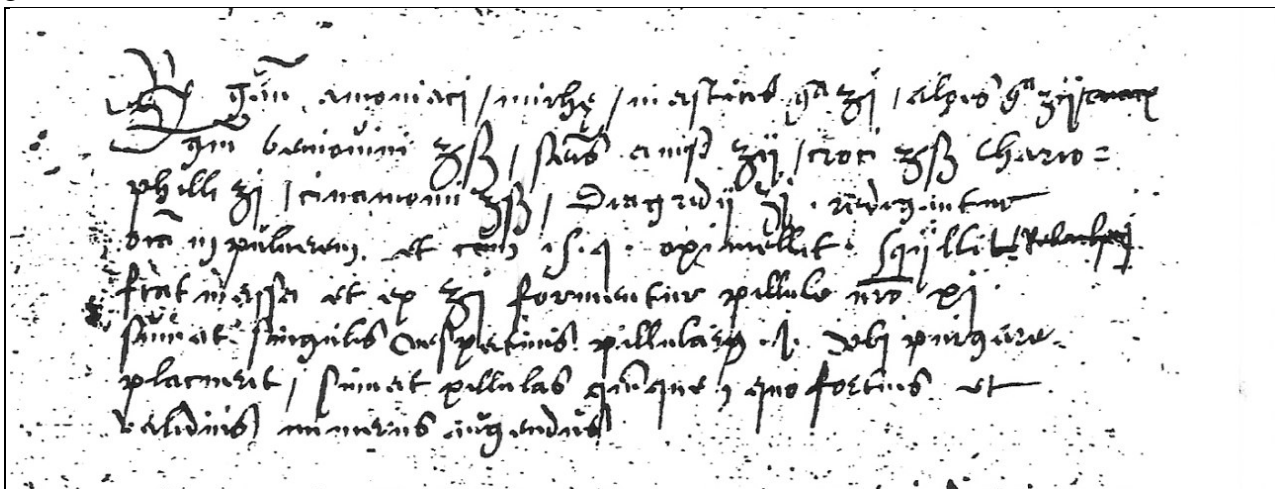
Uit het boek van Dydden:

Recepten van doctor Brandt uit Aken.

Bij het doorwerken van het eerste Memorieboek van pastoor Dydden kom je soms heel merkwaardige teksten tegen. Neem nou de duiveluitdrijvingstekst. Je vraagt je af of de pastoor zo iets echt bij de hand heeft gehad of dat hij het alleen maar opschreef voor het geval dat.

Dat geldt ook voor twee recepten. Niet om te eten, maar als medicijn. Ze staan op folio 157v.

Een lastige tekst vol plantennamen, afkortingen en tekens. Als voorbeeld een klein stukje van de geschreven tekst:

In het begin wist ik er werkelijk geen raad mee, maar je kunt er niet omheen blijven lopen en uitstellen ging op zeker ogenblik niet meer. Goede raad was duur. Onverwacht bleek er toch hulp te zijn. Via de KNMP (apothekers) kwam ik terecht bij mevrouw dr. Annette Bierman. Zij is voorzitter van de commissie voor de geschiedenis van de farmacie, maar wat zeker zo belangrijk is, een buitengewoon aardige vrouw. Maandenlang stond de email roodgloeiend. Met haar hulp konden eerst de afkortingen en tekens verklaard worden en daarna de namen van de planten.

Ineens realiseer je je dan dat vroeger veel medicijnen plantaardig van samenstelling waren. Trouwens, aan veel kruidennamen (officinalis) kun je nu nog zien dat ze medicinaal gebruikt

kunnen worden.

In de prehistorie al hadden onze voorouders door schade en schande ontdekt dat sommige planten schadelijk zijn en ander juist genezende krachten hebben. Later, in het oude Egypte en Babylonie en evengoed in China en India werd die kennis bewaard en uitgediept. Dan praten we over 2000 voor Christus. Ook de Grieken en Romeinen stelden kruidenboeken samen met beschrijvingen van planten en het gebruik ervan. Een Romeinse legerarts,

Pedanius Dioscorides, was zo beroemd dat zijn boek 'De materia medica' 1500 jaar lang werd overgeschreven.

De middeleeuwen legden bij kloosters en kastelen speciale kruidentuinen aan. Vooral de kloosters besteedden veel energie aan de geneeskrachtige kruiden. Ze waren immers verplicht in een gastenverblijf of hospitium passerende reizigers een dag en een nacht onderdak te geven. Zo groeiden die hospitia vaak uit tot ziekenhuizen. Natuurlijk werden kruiden ook wel gebruikt om voedsel smakelijker te maken of op de vloeren te strooien voor een prettiger lucht.

In Engeland 'the Herbal' van John Gerard (1597).

Na de uitvinding van de boekdrukkunst verschenen er vooral in de 16^e eeuw veel kruidenboeken. Heel beroemd was bijvoorbeeld het 'Crujdeboek' van Rembertus Dodonaeus (1552)

'uyt de alderoudste, beste ende vernaemste Medicynmeesters getrocken ende bij een ghevoegt, mitsgaders tgene dat hij door neerstigh versoek ende langdurigh besoeck der krankhen, int ghebruick der Cruyden heel seker ende onbedrighelijck ghevonden heeft, oft dat andere gheloofweerdighe mannen hem ontdeckt ende te kennen ghegheven hebben.'

Een goede eeuw later groeiden kruid/plantkunde en medicijnen langzaam uit elkaar. In onze tijd wordt door de officiële medische wetenschap soms een beetje meewarig gedaan over de kruidendokters of 'kruidenvrouwtjes', maar bijvoorbeeld in China spelen geneeskruiden nog steeds een heel grote rol.

Maar nu terug naar folio 157v van pastoor Dydden.

Na veel gepuzzel kwam er de volgende Latijnse tekst uit:

'Recipe summitatum origani, summitatum absinth,
summitatum centaurei minoris ga M β; maiorana, salvia, hysopi,
melissa, ga pugillus 1; seminis anisi, fynculi. cijmini carui, dauci,
petroselini, sileris montani ga ζ4, radicis gentiane,
calami aromatici, ireos florentina, ga ζ 2, nucis musati,
foliea macis, galanga minoris ga ζ 1, cinamomi ζ 4,
chariophillos 12, croci ζ 1, redegantur omnia in pulverem

et cum syrup violati, quantum sufficit, fiat conditum in formam
electuari mollioris, adde postea olei feniculi distillati ζ 1,
sumat mane ad iuglandi magnitudinem.’

‘Recipe gummi amoniaci, mirhe, mastins grana ζ 1, aloes gn ζ 2,
gummi beniovini ζ β, seminis anisi ζ 2, croci ζ β, chario-
philli ζ1, cinamomi ζ β, dragridii ζ1, redegantur
omnia in pulverem et cum sufficit quantum oximellitum .sqijlliti,
fiat massa et ex ζ1 formentur pillule numero 11,
sumat singulis vespertinis pillularem 1 ubi purgare
placuerit, sumat pillulas quinque, quo fortius et
validius numerus augendus.’

Vertaald betekent dit:

*‘Neem van de toppen van wilde marjolein, van de toppen van absint, van de toppen van
duizendguldenkruid van elk een halve handvol; van majoraan, salie, hysop, melisse een kleine
handvol; van zaad van anijs, venkel, komijn, karwij, peen, peterselie en bergeppe van elk 4
drachmen; van gentiaanwortel, geurende kalmoes, Florentijnse lis van elk 2 drachmen; van
nootmuskaat, foelie, galant van elk 1 drachme; van kaneel 4 drachmen, van kruidnagelen 2
drachmen, van saffraan 1 drachme. Verwerk alles tot poeder en maak met zoveel violtjessiroop als
nodig een konserf in de vorm van een zachte likkepot; voeg daaraan later 1 drachme gedestilleerde
venkelolie toe; gebruik het ‘s morgens in de grootte van een walnoot.’*

*‘Neem ammoniakgom, myrrhe, mastix, van elk 1 drachme; van gom van aloe 2 drachmen, een
halve drachme galbanumgom, 2 drachmen anijszaad, een ½ drachme saffraan, 1 drachme
kruidnagel, een ½ drachme kaneel, 1 drachme diagridium. Verwerk alles tot poeder en maak met
zoveel oximel scilliticum als nodig is een massa. Vorm van een drachme 11 pillen. Neem iedere
avond 1 pil; als u wilt purgeren gebruik dan 5 pillen; om sterker en beter te werken kan het aantal
vermeerderd worden.’*

Aan het eind is pastoor Dydden wel zo eerlijk om te melden waar de recepten vandaan komen:

*‘Het voorgeschreven recept of medicijn werd gegeven door doctor J. Brandt, arts van de stad Aken
in het jaar 1603. En het werkt zeer probaat.’*

Nu kun je je natuurlijk afvragen waarvoor de recepten moesten dienen. Volgens mij zijn ze bedoeld
als laxermiddel. Of de pastoor ze daarvoor ook gebruikt heeft? Misschien was hij wel gewoon
nieuwsgierig.

Jo Van der Werf

”DE BONGARD”

Jaarverslag secretaris 2008

Het kalenderjaar 2008 is het eerste volledige jaar dat het nieuw bestuur aan het roer staat van onze mooie vereniging en dit is het 2^e verslag dat door mij is opgesteld.

Van vier leden hebben wij in 2008 afscheid moeten nemen, te weten:
van ons lid **Hein Blezer**, overleden op 10 januari 2008 in de leeftijd van 69 jaar,
Trouw bezoeker van onze avonden; was ook bij de IVN actief;
van de heer **Zef Jongen** overleden op 16 januari 2008 in de leeftijd van 75 jaar,
was oud-gemeentesecretaris van de gemeente Simpelveld;
van de heer **Sjaak Souren** ook overleden op 16 januari 2008 in de leeftijd van 76 jaar
oud-leraar geschiedenis en heeft ons diverse jaargangen tijdschriften nagelaten
en van ons lid **Mathieu Scheeren** overleden op 2 augustus 2008 in de leeftijd van 79 jaar.
*was voorzitter van de Simpelveldse VVV geweest en erevoorzitter van de Simpelveldse
carnavalsvereniging.*

Het bestuur is trots dat er dit jaar weer twee loten aan onze heemkundeboom ontsproten zijn, namelijk de **sectie Heemkundevereniging** en de **sectie Gidsen**.

Op 4 april 2008 ging eindelijk een langgekoesterde wens van de onze vereniging in vervulling: **een eigen heemkundemuseum**. In ons eerste periodiek van oktober 1987 bladzijde 5 schrijft meester van Wersch reeds:

“ Te hopen is dat “De Bongard” **spoedig** over een ruimte kan beschikken, waar al onze historische voorwerpen die nu verloren dreigen te gaan, bewaard en – tot meerdere eer van Simpelveld – tentoongesteld kunnen worden.”

Dit “spoedig” heeft meer dan twintig jaar moeten duren.

Het museum werd officieel geopend waarbij veel genodigden aanwezig waren uit de lokale en provinciale politiek. Het programma bestond uit enkele speeches, een receptie en een rondleiding door het museum. Tijdens deze receptie kreeg de heemkundevereniging door Ine Scholl-Vlieks een eigen vaandel aangeboden.

De heemkundevereniging heeft gekozen om een wisselexpositie op te zetten in verband met ruimtegebrek. De eerste wisselexpositie had als thema het verenigingsleven in Bocholtz en Simpelveld. De tentoonstelling is geopend op dinsdag tot en met zaterdag om 11.30 uur, 14.00 uur en 15.00 uur. De entreprijs is € 2,-.

Voor het werk aan het tot stand komen van de sectie Gidsen wil het bestuur vooral ons bestuurslid mevrouw Ine Scholl-Vlieks bedanken en voor het werk aan de 1^e expositie in ons heemkundemuseum over de verenigingen in onze gemeente, de dames PASCALLE HAMERS en HETTY BACKBIER.

Ons **periodiek** werd ook een **mededelingenblad** van onze vereniging met onder andere convocaten van onze activiteiten; dit mede gezien het feit dat ons in 2007 twee geroemde schrijvers zijn ontvallen, te weten de heren Hubert van Wersch en drs. Huub Franssen.

In dit jaar is **de vereniging uit het project “het Ommetje”** gestapt omdat de vereniging het niet eens was met de werkwijze van een organisatiebureau van de gemeente.

Verder is onze vereniging in 2008 wel ingestapt met de leden B. Havenith en ondergetekende in de **werkgroep “Hellingbos”** van de gemeente.

Op **22 januari 2008** werd een lezing gehouden met als thema **“De Strijd tussen vastenavond en vasten”**. De spreker was de heer Jean Meijntz. De lezing was gebaseerd op het schilderij “De strijd tussen de Vastenavond en de vasten” van Pieter Brueghel. De spreker sprak eigenlijk wat veel over zich zelf. De lezing zelf was een leuk verhaal. Er waren 45 bezoekers waarvan 20 betalende.

Op **dinsdag 18 maart 2008** werd **de voorjaars algemene ledenvergadering** gehouden. Na de pauze werd een filmpresentatie van vroegere excursies verzorgd door ons lid Bert Havenith. Deze vergadering werd bezocht door 31 personen.

Op **19 maart 2008** werd het **“Oral History Project”** door middel van dvd's op de gemeente uitgereikt. Het doel van het project was om via mondelinge overlevering herinneringen aan gebeurtenissen en omstandigheden van vroeger vast te leggen met beeld en geluid. Aan dit project hebben de dames A.Hamers-Dautzenberg en T.Schleck-Lommen en de heren G. Herbergs en S.Schrijvers meegewerkt. Door onze voorzitter Luc Wolters werden deze 4 personen geïnterviewd. Dit project was een initiatief van de gemeente Simpelveld en het Rijckheyt, Centrum voor Regionale Geschiedenis in Heerlen. Er komt ook een “Oral History Project (**Project J(G)esjproache J(G)esjjechte**) van onze eigen vereniging. De kartrekker van dit project werd Pierre Schnackers. Het belangrijkste is in eerste instantie het vastleggen van de gesproken geschiedenis.

De **wegkruisenwandeling** werd dit jaar op **Goede Vrijdag 21 maart 2008** in Simpelveld gehouden.

De **Dialectavond** van de sectie Dialect werd dit jaar gehouden op **vrijdag 18 april 2008** met o.a. Hub Stassen als medicijnman/specialist uit Voerendaal en het knapenkoor “de Sjnautse” uit Bocholtz. De nieuwe opzet bestond uit het voordragen voor de pauze van gedichten, het vertonen van een film van Simpelveld in de jaren vijftig, een sketch en het zingen van liederen uit de oude doos. In de pauze werd een film over Simpelveld in het heden vertoond. Na de pauze dezelfde gang van zaken maar nu echter uit de huidige tijd. “De Sjnautse” besloten deze avond met het zingen van “Sjun Zumpelveld” en “Bóches bliet Bóches”.

Het bestuur wil de sectie Dialect bedanken voor de organisatie en het slagen van deze dialectavond.

De lezing op 13 mei 2008 had als thema “**Piefe en Zoefe**” en werd verzorgd door het **echtpaar Scholl-Vlieks**. Ons lid Rob Scholl ontdekte bij werkzaamheden ter voorbereiding van de bouw van een gedeelte van Mosaforum in Maastricht een eeuwenoude beerput en wist de inhoud ervan veilig te stellen. Op deze avond werd voor de pauze met een powerpointpresentatie virtueel kennis gemaakt met het pijprokend, tabakpruimend, gezellig bierdrinkend en genietend Maastricht rond 1670. Na de pauze kon men de tastbare bewijzen aanschouwen zoals aarden pijpjes, bierkruiken, maar ook pispotten, botjes etc. Er waren 30 bezoekers waarvan 5 betalende. Het was een leuke, goed verzorgde en tastbare lezing. Verder gaf de lezing een goed tijdsbeeld weer, waar het echtpaar Scholl-Vlieks de complimenten voor verdient.

Op **22 mei 2008** werden op het gemeentehuis door B. & W. **de certificaten** uitgereikt **aan de gidsen**. De opleiding tot gids in Simpelveld en Bocholtz was in 2007 gestart door Ine Scholl-Vlieks met 22 personen.

Op **zaterdag 21 juni 2008** werd **de midzomerwandeling** voor de 1^e keer gehouden met vertrek vanaf de Scholtissenhof. Aanwezig waren vele leden, gidsen en ook enkele buitenstaanders. Opvallend was het grote aantal kinderen. Na een voorwoord van voorzitter Luc Wolters in de ingang van de tentoonstelling volgde een rondleiding door de tentoonstelling door de gids Marcel Langohr. Na deze bezichtiging werd een wandeling gemaakt naar het zuiden, richting Duitse grens. Aangekomen op een stuk grasland, midden tussen de akkers werd het vreugdevuur ontstoken. Nadat het vuur goed brandde werden door Ine Scholl en Arnold Schleck verschillende verhalen verteld. Tenslotte werd er bij het kampvuur nog een bloemenkrans geregen en ritueel verbrand. Voor deze leuke happening nog een dank aan de organisatie en ook aan familie Simons die de catering had verzorgd. De Midzomernachtwandeling zal het ene jaar in Bocholtz en het volgende jaar in Simpelveld gehouden worden.

Op **dinsdag 7 oktober 2008** werd **de najaars algemene ledenvergadering** gehouden. Na de pauze van deze vergadering hielden enkele leden van de sectie Gidsen 3 lezingen over hun werk als gidsen. Deze drie voordrachten vielen goed in de smaak bij de aanwezige leden die hierdoor een blik kregen hoe de sectie werkte c.q. wilde werken. Op deze ledenvergadering waren 34 personen aanwezig geweest volgens de presentielijst.

Op **zaterdag 11 oktober 2008** werd **een excursie naar Maastricht** georganiseerd met een rondleiding door het stadhuis. De deelnemers waren van alle leeftijden,. We waren vertrokken van de Markt in Simpelveld en er was afgesproken dat wij ons weer zouden treffen op de Markt in Maastricht. In de grootse entreehal van het stadhuis vertelde de stadsgids honderduit over de geschiedenis van Maastricht en over het stadhuis van Maastricht. Ook mochten wij enkele vertrekken bezichtigen waaronder de kamer van de burgemeester met bijzondere wandschilderingen. Vervolgens werd een kopje koffie en een stuk vlaai genuttigd in een brasserie tegenover het stadhuis. Na een vrij uurtje werd weer verzameld en bracht Rob Scholl

ons naar ondergronds catacomben waar een culinair centrum is gevestigd. Een van onze Simbogidsen Andy Pöttgens voerde ons daarna door een stuk van zijn familiegeschiedenis. We liepen langs het Bassin en de historische Sphinxgebouwen (een belangrijk stuk Maastrichtse industrie). Deze excursie mocht zeer geslaagd genoemd worden. Een woord van dank voor de gidsen Rob Scholl en André Pöttgens en voor de dames Hetty Backbier en Ine Scholl voor de organisatie van deze excursie.

Het thema van de **lezing op 11 november 2008** was “de H. Barbara en de mijnen”. De spreker was de heer W.Miseré. Deze lezing was goed bezocht door de eigen leden en er waren twee betalende luisteraars aanwezig geweest.

Op de **Kerstmarkt** in Bocholtz hebben wij behalve boeken ook **eigen ansichtkaarten** verkocht. In 2009 zullen deze kaarten ook te koop zijn in verschillende zaken in onze gemeente.

Verder is er dit jaar ook nog gewerkt aan een nieuw boerderijenboekje, aan “het **Dydddenboek**” door de heer **Jo van der Werf**, aan het boek “**Van kruis naar Kruis**” door **Guus Herbergs**, aan de bundeling van de **werken van Hubert van Wersch** door **Bert Havenith** en aan ons **wapenschild** door **André Dumont**.

Ook heeft de Belastingdienst een beschikking afgegeven dat onze vereniging een ANBI-instituut (een **Algemeen Nut Beogende Instelling**) is. Zij komt in aanmerking voor vrijstelling van schenkingsrechten en successierechten. Bovendien vormen giften aan onze vereniging door particulieren, aftrekbare bedragen bij de inkomstenbelasting indien de giften totaal meer dan 1 % van het verzamelinkomen bedragen.

Dit was het verslag van 2008. Verder wil het bestuur iedereen bedanken die bijgedragen heeft om de naam van onze vereniging “de Bongard” in binnen- en buitenland hoog te houden.

zat. 11 april 2009

Werner Wierts

De Romeinse middag op 4 april 2009.

Het zonnetje schijnt als we ons om 10 uur verzamelen en vertrekken richting de velden onder leiding van onze detectormannen. We gaan op een echte schatexpeditie. De kinderen zijn voorbereid en er wordt honderduit gepraat over hoe zo'n detector eigenlijk werkt. Hoe kan die nu in de grond kijken en waarom zetten onze detectormannen het signaal van het ijzer uit. Alle vragen worden rustig beantwoord en wij kijken onze ogen uit. De velden van de familie Simons zijn schoon en er wordt weinig ijzer of andere rommel gevonden. Dan begint de detector te piepen en om de beurt worden er kleine maar ook iets grotere spullen gevonden. Natuurlijk wordt er ook onder leiding van Ine Scholl gezocht naar scherven en geschat hoe oud ze wel niet kunnen zijn. We moesten ons haasten om weer op tijd terug te zijn zodat Sjeng Kusters, depotbeheerder van de provincie een blik kon gooien op onze schatten er een tijdkaartje bij kon hangen. Helaas niets Romeins gevonden maar wel een paar minder ouder stukken. Wij hebben veel plezier beleefd en het was spannend tot op de laatste minuut.

Tijdens het bezoek van onze vitrines is iedereen erg te spreken over de stukken die we samen hebben gebracht. Van Wiel Haagen hebben we Romeinse stukken gekregen die op Vlengendaal en in Maastricht gevonden zijn. Peter Franssen stelt ons zijn collectie beschikbaar en brengt ze

meteen mee. Zo hebben we nog zijn schatten kunnen bewonderen en volgens zeggen zijn er mooie speciale stukken bij. Deze worden er nog bij geplaatst als we de extra glasplaten ontvangen en/of mogen ze de vitrine in het gemeentehuis versieren.

Verder zijn er detectorvondsten van dhr. Meessen, het glazen badolie flesje van Gillishof, privé collectie fam.Scholl en natuurlijk bruiklenen van het Thermenmuseum, Gemeente Maastricht en het provinciaal depot te Maastricht te bewonderen. Alle vondsten in kaart gebracht door Karen Jeneson.

Om 15:00 vertrekt Ine Scholl met een groep voor de wandeling naar onze Romeinse vallei.

Daar laat Ine nog eens zien waar de sarcofaag van Bocholtz daadwerkelijk is gevonden.

Uit de Romeinse tijd komen nog meer verrassingen. Groot was mijn verbazing toen ik onlangs in het LGOG blaadje het artikel van Leo Verhart las over een doos pleisterwerk die bij een handelaar zijn gevonden en 30 fragmenten Romeins beschilderd pleisterwerk uit de villa Stampstraat te Simpelveld blijken te bevatten. Lara Laken zal deze verder bestuderen in het kader van haar puzzel: het reconstrueren van de Romeinse wandschilderingen van de villa Holzkuil te Kerkrade. Verdere info volgt.

Mocht er nog interesse zijn voor literatuur er zijn nog boekjes te verkrijgen van Boeren, Buren, Buitenlui voor € 2,50 en het eerste artikel van Tessa de Groot € 6,=. Natuurlijk is onze eigen sarcofaag van Bocholtz ook te bekijken in het Thermenmuseum waar deze sinds 1 april in een nieuw jasje is gestoken.

Met vriendelijke groet,
Pascal Hamers

Foto's :
Armin Hamers
Ortwin Reitz

Klooster Sint Aegten

of: Hoe toeval ook mooie kanten heeft

In de jaren negentig van de vorige eeuw geleden bezocht ik de tentoonstelling *Uit Koninklijk Bezit* in het Noordbrabants Museum in Den Bosch. Geëxposeerd werden zelden of nooit getoonde stukken van het koninklijk huis. Ik ben niet wat je noemt een Oranjeklant en bezocht de tentoonstelling dan ook op uitnodiging en in gezelschap van iemand, die geen uitzending van Blauw Bloed overslaat.

Door dat toevallige bezoek kreeg ik kennis van een prachtig getijdenboek. Bij het stuk werd vermeld, dat koning Willem II dat cadeau gekregen had tijdens een rondreis in 1841 door Nederland van de prior van het klooster St. Agatha bij Cuijk. Het getijdenboek is een evangelisarium dat circa 1435 in Utrecht is vervaardigd. Het bevat 25 miniaturen van de hand van de 'Meesters van Otto van Moerdrecht'. Rond 1500 was het handschrift al in bezit van het kruisherenklooster Sint-Agatha. Koning Willem II kreeg dit boek van de prior als dank voor het feit, dat hij het klooster toestond weer novicen aan te nemen.

Klooster Sint Agatha

Cuijk ligt zo gezegd naast mijn voordeur in Malden, maar ik had nog nooit van het klooster St. Agatha gehoord. Later vertelde mij iemand, dat het klooster te St. Agatha een grote verzameling kostbare manuscripten bezat. Ondanks vele pogingen lukte het me daarna echter niet die handschriften of de bibliotheek van het klooster eens te mogen bezichtigen.

In de lokale pers stond midden 2006, dat op 2 juni de officiële opening plaats zou vinden van *Klooster Sint Aegten, erfgoedcentrum voor het Nederlandse kloosterleven*. Ik had het artikel gemist, maar gelukkig wees iemand me er tijdig op. Er was eerstkomende zondag ook een open dag voor belangstellenden. Eindelijk een kans St. Agatha te kunnen bezoeken.

Ik meldde me voor die open dag aan. Een voorproefje van de prachtige handschriften, boeken en andere documenten kreeg ik, net als de meer dan 1000 andere bezoekers, tijdens de rondleiding bij het bezoek aan de kluis van het erfgoedcentrum.

Na die open dag heb ik me als vrijwilliger aangeboden, met bijzondere belangstelling voor oude handschriften, boeken en manuscripten of werkzaamheden voor de bibliotheek. Nog geen halfjaar later zat ik er. Achter een pc, in een hoekje, maar op de uit drie etages bestaande bibliotheek annex leeszaal. Daar vorm ik sindsdien tenminste één morgen per week mijn eigen, moderne eenmansscriptorium.

Bezoek aan het erfgoedcentrum

Het is de moeite waard het erfgoedcentrum eens te bezoeken. U wordt er gastvrij ontvangen en rondgeleid. U zult er in levende lijve schatten zien, die we in het algemeen alleen van foto's kennen. Ik weet, dat ik niet onbevooroordeeld ben, maar vraag het maar aan uw voorzitter als u twijfelt. Hij heeft het erfgoedcentrum een halfjaar geleden bezocht en hij kan uit eigen wetenschap getuigen, dat het meer dan de moeite loont een bezoek te komen brengen!

Als u met een groep wilt komen, geef ik u een tip van een ingewijde: maak de groepen niet groter dan tien personen, want alleen dan is het mogelijk dat men u unieke zaken kan laat zien. Aan grotere groepen is het om diverse redenen niet mogelijk veel van deze pronkstukken in levende lijve te laten zien.

Uit een uitgebreide brochure van het erfgoedcentrum noteer ik nog een paar zinnen: 'Het klooster Sint Aegten zelf is een kruisherenklooster. Het is het oudste klooster van Nederland. Hier realiseren

tientallen kloostergemeenschappen gezamenlijk een erfgoedcentrum. Zij brengen in dit monumentale kloostercomplex hun kerncollecties onder, met directe gegevens over hun geschiedenis en werkzaamheden.

Er bevinden zich archieven, boeken en tijdschriften, audiovisuele bronnen en voorwerpen. Het erfgoed kan door belangstellenden worden geraadpleegd. Het centrum richt zich op de geschiedenis en de betekenis van het kloosterleven in Nederland.'

Meer over de kruisheren

Het toeval blijft een opvallende rol spelen in het verkeer tussen St. Agatha en mij. Oordeel zelf maar. De eerste opdracht bestond uit invoeren in een databank van de bestaande inventaris van het complete archief van het kruisherenklooster Sint Agatha. Die inventaris over de jaren 1371-1887 is door drs. Douma in 1970-1971 opgesteld en gepubliceerd in *Clairlieu*. Dat is een tijdschrift, dat gewijd is aan de geschiedenis van de kruisheren. Als alles volgens de plannen verloopt, is deze inventaris binnenkort zelfs op internet voor iedereen te raadplegen.

Wie meer, zo niet alles, van de kruisheren in het bijzonder wil weten, heb ik een aanrader: de *Annales*, I, II en III. Voluit genaamd *Annales Canoniorum C. Regularium S. Augustini orucis*, door dr. C.R. Hermans. Hij vindt daarin ook deze mooie ets van het klooster:

Voor de geschiedenis van de kruisheren kan men niet om de *Annales* heen. Dat geldt evenzeer als de geschiedenis van Simpelveld of Bocholtz je belangstelling heeft. Dankzij een welwillend advies van een van de kruisheren, die vandaag de dag nog het klooster bewonen, pater J. op de Kamp, kwam ik er achter, dat deze beide dorpen in totaal acht keer genoemd worden in de *Annales*. De oudste tekst is uit 1457 en de jongste (!) uit 1470.

Wassenbeelden kerstgroep

Tijdens mijn werk aan die inventaris van het archief zag ik op een dag een paar Kerstgroepen met wassenbeelden in een kamer tentoongesteld staan. Beelden uit mijn kinderjaren kwamen meteen

boven. Het was toch niet een van die fameuze kerstgroepen uit was, gemaakt door de zusters van Huize Loreto in Simpelveld? De wens was vader van mijn gedachte, want bij nader onderzoek bleek, dat ook zusters van andere congregaties wassen kerstbeelden hadden gemaakt. Als u het museum van het erfgoedcentrum bezoekt, zult u de Kerstgroep kunnen zien en de beelden kunnen vergelijken met die van de Zusters van Huize Loreto. Ik vermoed, dat ik al weet welke u mooier vindt.

Simpelveldse kloosterarchieven

De Zusters van het Arme kind Jezus, Nederlandse Provincie, hebben overigens recent besloten ook mee te doen in het erfgoedcentrum. Het grootste deel van hun archieven van deze congregatie, waarvan het moederhuis in Simpelveld, staat, zijn reeds aan Sint Aegten als archiefinstelling overgedragen.

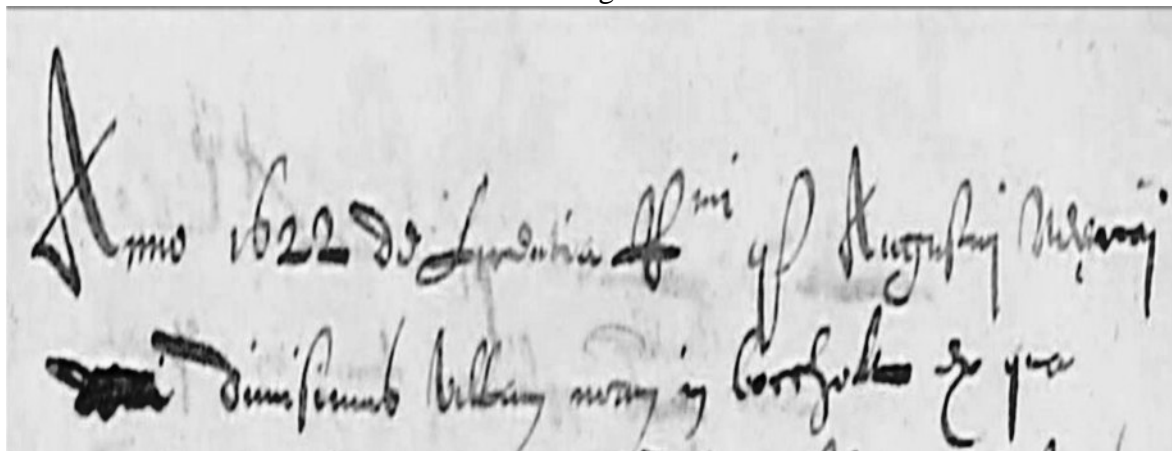
Maar er is intussen al veel meer van Simpelveld in Sint Aegten dan u zou vermoeden. Ook de archieven van de Medische Missiezusters worden in St. Agatha bewaard. En als u onderzoek wilt doen in de archieven van de Paters van de H.H. Harten, Nederlandse Provincie, moet u niet op de Plaar in Simpelveld zijn, maar eveneens in St. Agatha. (Het zogenaamde Damiaan-archief is wel geïnventariseerd door KADOC, maar het bevindt zich nog in Damiaancentrum van de paters Picpussen in Leuven (zie: www.kadoc.kuleuven.be).

Voor een overzicht van alle religieuze instituten, congregaties en orden die nu al deelnemen en hun archieven in Cuijk hebben ondergebracht, kunt u het beste de site van het erfgoedcentrum bekijken: www.kloostersintaegten.nl.

Vermelding van Bocholtz

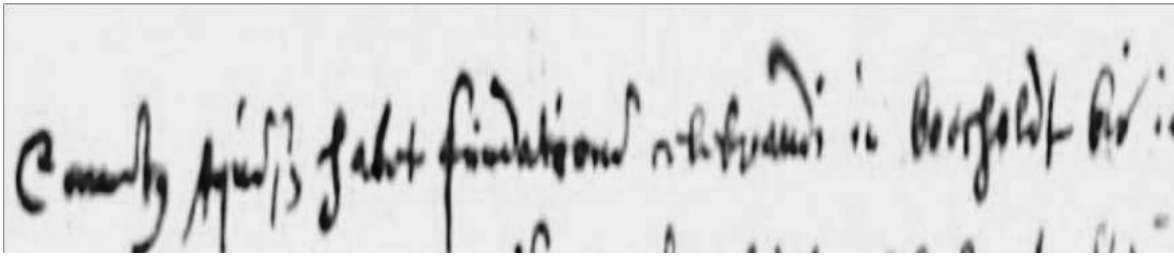
Nadat de inventaris van de kruisheren was ingebracht, liet het toeval me andermaal niet in de steek. Ik kreeg het verzoek de inhoud van een verhuisdoos, die zorgvuldig in de kluis werd bewaard te willen bekijken, beschrijven en in te brengen in de databank. In de doos bleek van alles te zitten: handschriften, drukwerk, foto's en diverse andere stukken. Stukken van een grote diversiteit dus. Ze hadden echter zonder uitzondering iets met elkaar gemeen: al deze archivalia waren van kruisheren afkomstig en gingen over kruisheren of aangelegenheden waar ze bij betrokken waren.

En tussen die stukken vond ik op een dag, alweer bij toeval, het volgende verband met mijn geboortestreek. In het verslag van een visitatie in 1633 van een kruisherenklooster viel mijn oog op de namen *boccholt* en *Boeholdt*. Dat eerste zag er zo uit:

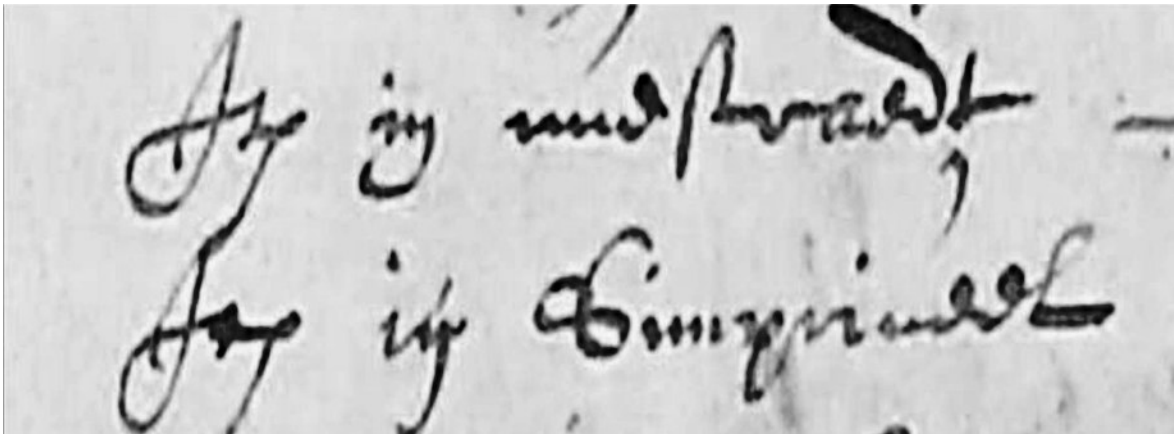

Hebt u al ontdekt waar *boccholt* staat? Let anders goed op de tweede regel!

De tweede keer was de schrijfwijze duidelijk anders, met een hoofdletter en de spelling is helemaal afwijkend, want er staat *Boeholdt*:

Nu komt de naam Bocholt(s) of Bocholt meer voor (zoals in België en in Duitsland), maar de stukken waarin die namen voorkwamen, bevatten een visitatieverslag gemaakt naar leiding van een bezoek aan het kruisherenklooster te Aken. Dus het zou deze keer over Bocholtz bij Aken kunnen gaan. Ik wist het zeker toen ik ook dit las:

Inderdaad staat er (vermoedelijk) *Simpriveel*. Uit de verdere context kon ik met zekerheid vaststellen, dat de schrijvers van die stukken uit 1633 het over Bocholtz en Simpelveld hadden.

De kruisheren en Bocholtz

Er was ook sprake van een *villam nostram* in Bocholtz, Wees dat soms op een huis van de kruisheren in Bocholtz in die tijd? Daar had ik nooit van gehoord en dus vroeg ik de voorzitter of hij daar soms meer van wist. Zijn antwoord kwam per kerende post en telkens als ik er aan denk, word ik nog altijd een beetje rood, geloof ik. Hij schreef me terug:

“Tussen de kruisheren en Bocholtz bestond een nauwe relatie. Ik mag vrijelijk uit eigen werk plagiëren: St.-Remigius te Simpelveld. Kerk en parochie gedurende meer dan acht eeuwen (Simpelveld 2003).”

Ik heb hem wel direct teruggeschreven en kleur bekend:

“Mijn vraag bewijst, dat ik je boek niet gelezen heb, hoewel ik intussen 2 ex. ervan heb. Het laatste ex. kreeg ik van de huidige pastoor te S' veld bij een recent bezoek aan de pastorie i.v.m. onderzoek naar de rechten van het graf van mijn vader en moeder!”

Maar knagen blijft 't toch als je door eigen toedoen moet bekennen dat standaardwerk nog niet gelezen te hebben!

Of ik dat verzuim intussen voldoende heb weggewerkt, zal blijken uit een volgende bijdrage. Daarin komt uitvoerig de inhoud van de stukken met daarin de namen Simpelveld en Bocholtz aan de orde. En als de voortekenen niet bedriegen dan is de kans groot, dat daarbij met een kleine aanvulling op een bepaalde periode in het standaardwerk gerekend moet worden!

Donné Jaegers

Werkgroep Oral History

Wie of woa, woar dat nog ins?

Beste leden,

Vindt U het leuk mee te puzzelen aan vragen die door dorpsgenoten aan ons gesteld worden? Dan nodigen wij U uit om samen met ons op zoek te gaan naar de oplossing voor de driemaandelijkse vraag.

Onbewust spelen herinneringen een grote rol in ons dagelijks bestaan. Denk maar eens aan bijzondere momenten in ons leven en de geschiedenis van ons dorp, historische merkwaardigheden en details op gevels van gebouwen die we dagelijks passeren, veldnamen en personen, of bijzondere plekjes die we nog kennen uit onze jeugd.

Omdat U meer weet dan U zelf denkt, roepen wij Uw hulp in. U hoeft niet het hele antwoord te weten om mee te kunnen helpen. Een tip, over bij wie of waar het goede antwoord te vinden is ook al goud waard. En als het mogelijk is maken wij het resultaat zo vlug mogelijk bekend, in een artikel in dit blad.

De eerste vraag wordt gesteld door Frans Abels en past wonderwel in de herdenking van onze bevrijding, najaar 1944.

In het najaar van 1944 heeft onder de poort van Keverberg enkele uren een gesneuvelde Amerikaanse soldaat gelegen. Weet iemand de naam van deze verongelukte bevrijder en of details van dit gebeuren?

Frans wil deze gegevens graag gebruiken om een gedenkteken op te richten. **Oproep!!!!**

Verder vragen wij U allen verhalen over Uw herinneringen aan de bevrijding in te sturen, of te vertellen. Wij nemen ze dan voor U op , zodat ze voor later bewaard blijven. Ook als U de oorlog niet of niet bewust meegemaakt heeft, maar wel verhalen van Uw ouders heeft, zouden wij die graag archiveren.

Stuur Uw antwoord a.u.b. naar:

Ine Scholl-Vlieks , molsberg 88, 6369 GP Simpelveld.
Tel. 045 5445188. email rschollmolsberg@hotmail.com

Pierre Schnackers, Groene boord 3,6351 EC Bocholtz.
Tel. 045 5440202. email p.schnackers@hotmail.com

OPROEP voor VRIJWILLIGERS

Beste leden,

Om alle processen binnen onze heemkundevereniging op goede wijze te kunnen blijven uitvoeren, hebben we op korte termijn behoefte aan een aantal nieuwe vrijwilligers, en wel op de volgende gebieden:

Sectie Wegkruisen

- Vrijwilligers om de wegkruiswandeling op Goede Vrijdag te begeleiden (de cursus verkeersregelaar strekt tot aanbeveling).
- Vrijwilligers ter aanvulling van de Sectie Wegkruisen (of om eventueel de verantwoordelijkheid voor een wegkruis in uw omgeving over te nemen).

Sectie Periodiek

- Wie wil 4x per jaar de gedrukte periodieken bij de drukker in Heerlen ophalen, deze bij de bezorgers van het periodiek brengen, alsmede de verzending per post naar de leden buiten het bezorggebied Simpelveld / Bocholtz voor zijn of haar rekening nemen?
- Een vrijwilliger om in de kern Simpelveld de periodieken te bezorgen.

Activiteitencommissie

- Een vrijwilliger die zitting neemt in het bestuur, met als specifiek takenpakket om de activiteiten van de vereniging te coördineren en aan te kondigen, zowel binnen de vereniging als ook naar buiten toe (persberichten naar lokale bladen, etc.)

U kunt zich bij iedereen van het bestuur melden indien u meer informatie wenst.

Alvast hartelijk dank!

Met vriendelijke groet,

Luc Wolters
Tel. 045 - 544 25 85

”DE BONGARD”

Jaarprogramma 2009 (o.v.)

Postbus 21.009
6369 ZG Simpelveld

di.	13 januari	Lezing 20.00 uur thema “de Jonkheid” door dr. Henk Thewissen
zat.	21 februari	Dialectmis in Bocholtz om 18.30 uur en Simpelveld 19.00 uur.
	22, 23 en 24 februari	Carnaval
di	17 maart	Lezing 20.00 uur thema “450 jaar Bisdom Roermond” door oud-bisschop dr. J.Gijsen
za.	4 april	Opening expositie “Romeinse schatkamer Simpelveld/Bocholtz e.o.” op de Scholtissenhof te Bocholtz. Thema: Romeinen in de regio.
vr.	10 april	Goede Vrijdag, wegekruisenwandeling in Bocholtz
vr.	10 april	Openstelling Hellingbos. (Inzegening vindt later plaats).
	12 en 13 april	Pasen
di.	14 april	Voorjaars-Algemene Ledenverg. en na de pauze programma
vr.	24 april	Dialectavond Partycentrum Oad Zumpelveld 20.00 uur
di.	19 mei	Lezing 20.00 uur Scholtissenhof thema: Romeinen in de regio
do.	21 mei	Hemelvaartsdag
	31 mei en 1 juni	Pinksteren
zat.	20 juni	Midzomernachtwandeling 20.00 uur
	juli/augustus	Vakantie
woe	16 september	Bevrijdingswandeling aanvang 20.00 uur in Simpelveld
zat	19 september	Bevrijdingswandeling aanvang 20.00 uur in Bocholtz
zat.	10 oktober	Excursie
di.	20 oktober	Najaars-Algemene Ledenverg. 19.30 uur (!) Lezing om 20.00 uur
di.	24 november	Lezing 20.00 uur thema: nog onbekend
zo.	13 december	Kerstmarkt te Simpelveld

winkmulles

de ing jewölfd

de anger sjtrak

foëtel-blomme

tsei hätsjer in

drei-viëdeltak

met vol voltage en

dreume van vrijage

winke ze op ee

en danse ze ing

pas de deux wie

ee duet oes

romeo en juliët

drieënerig poalhottend

blinkend of miströëstig

kinne ze zich alling mer kwiet

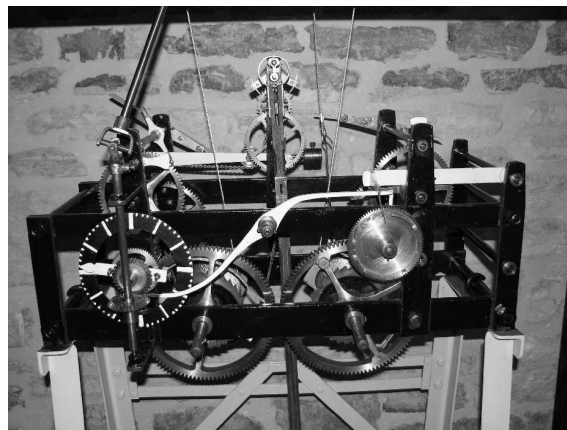
in d'r maalsjtroom

van de tsiet

De Klok op Scholtissenhof

Bij de bouw van het gemeentehuis te Bocholtz in 1923 werd hiervoor een torenklok vervaardigd door de fa. B. Eijsbouts uit Assen. Deze klok werd in de toren van het nieuwe gemeentehuis geplaatst. Doordat de onderhoudskosten maar bleven stijgen, besloot het toenmalige college in 1968 om het uurwerk met klok en een gedeelte van de toren te verwijderen. Zo zwierf het uurwerk met klok van kelder naar kelder.

Na lang speurwerk werd bijna alles door het klokkengilde Kerkrade teruggevonden. Zij stelde zich belangeloos beschikbaar om de klok weer compleet en gangbaar te maken en in Bocholtz terug te plaatsen. De gemeente Simpelveld, die nu dus formeel de eigenaar is, besloot om de torenklok in bruikleen te geven aan hoeve Scholtissenhof om ze voor iedereen zichtbaar op te stellen. Zo kwam door toedoen van het klokkengilde Kerkrade de torenklok in 2009 naar Bocholtz terug.

Weetjes omtrent de klok:

- Om de klok een week lang te laten lopen, hingen de gewichten ongeveer 5 meter boven het uurwerk deze moesten iedere week met de hand omhoog gedraaid worden.
- Om alle wijzers (4 stellen) te laten ronddraaien is een gewicht van 70 kg nodig.
- De klok met klepel weegt 50 kg

Met vriendelijke groet,

H.J.H. Boltong
Klokkengilde Kerkrade

Het Klokkengilde Kerkrade

Het klokkengilde te Kerkrade is een meer dan 25 jaar geleden, door liefhebbers van mechanische uurwerken, opgerichte vereniging. Het doel van de vereniging was, door onderlinge kennisoverdracht inzicht te krijgen in de werking en met behulp van machines en gereedschappen, het zelf vervaardigen van diverse bekende mechanische uurwerken.

De oprichters van de vereniging waren hoofdzakelijk technisch onderlegde mensen, die niet meer aan het arbeidsproces deelnamen, aangevuld met enkele gepensioneerde, professionele uurwerk-reparateurs. Maar ook mensen die geen technische achtergrond hadden doch geïnteresseerd waren in deze fijn-mechanische hobby, traden toe tot de vereniging en werden door de meer ervaren collega's in de materie ingewijd en ontpopten zich na verloop van tijd tot ware "klokkenbouwers".

Daar deze hobby alleen uitgeoefend kon worden met behulp van diverse machines, zoals draaibanken, freesbanken en diverse andere hulp- en handgereedschappen, moest er gezocht worden naar een locatie waar plaats was voor al deze materialen. Omdat dit nogal veel ruimte kostte en de machines vast opgesteld moesten worden, betekende dit een tamelijk grote ruimte die continue bezet was en dus niet voor andere doeleinden gebruikt kon worden.

Met veel moeite werd er op diverse plaatsen achtereenvolgens onderdak gevonden, met dien verstande dat het steeds gebouwen waren die niet meer in gebruik waren en waar steeds na enkele jaren de sloper op bezoek kwam.

Uiteindelijk werd, midden jaren 90, na zelfs een dreigende opheffing van het klokkengilde, onderdak gevonden op het complex Rolduc. Hier vindt het klokkengilde nu al bijna 10 jaar tot volle tevredenheid onderdak en is de vereniging uitgegroeid naar een club van liefhebbers van het mechanische uurwerk, die diverse klokken, zoals Friese klokken, Luikse meidenklokken, Raadhuis klokken, Kroon klokken, Comtoise klokken en zelfs houten en kunststofklokken naar eigen ontwerp bouwen.

Ook hebben veel mensen in de nabije en verdere omgeving de weg naar het klokkengilde gevonden, om daar bij gebrek aan professionele uurwerkreparateurs, hun defecte uurwerken te laten repareren en onderhouden. Uiteraard tegen een geringe vergoeding. Want op het financiële vlak levert het klokkengilde een eeuwig durend gevecht tegen gebrek aan geldmiddelen. Met een ledental van momenteel 17 betalende leden is het moeilijk om het hoofd boven water te houden. De vaste kosten zoals huur, machinepark onderhoud en materialen blijven doorgaan en zelfs licht stijgen; het aantal leden neemt echter door toenemende ouderdom af. Nieuwe leden zijn dus van harte welkom, al was het maar om het voortbestaan van het klokkengilde te waarborgen.

Het probleem is namelijk dat het heel moeilijk is om mensen kennis te laten nemen van het feit dat het mogelijk is om ongeacht ervaring en opleiding, deelgenoot te worden van deze club en met hulp van gelijkgestemde zielen in staat te worden gesteld om vanaf begin van het lidmaatschap met het zelf bouwen van een mooi uurwerk te starten.

De huidige leden van het klokkengilde, die allen niet meer aan het arbeidsproces deelnemen, zijn vanuit het verleden vanuit de meest uiteenlopende beroepen, zowel technisch als niet technisch afkomstig en zullen ieder nieuw lid van harte in hun midden verwelkomen.

Telefoon: Rolduc: (alleen woensdags) 045-5446916 Penningmeester: 046-4332706
Secretaris: 045-5461133 Voorzitter: 045-5719308

RECTIFICATIE LOERDAAG

Onder de loerdaag- weersvoorspelling in het vorige Periodiek van “De Bongard” is per abuis mijn naam terecht gekomen. Helaas, ik was slechts de aanreiker.

Reeds vele jaren mag ik me, kort na Driekoningen, verheugen op deze weersvoorspelling, opgesteld aan de hand van eigen observering, door de heer Donners aan de Groeneboord in Bocholtz. Ook in deze, ere wie ere toekomt.

Pierre Schnackers

”DE BONGARD”

Sectie Museum

Agenda projecten

Dorps portretten van Simpelveld:

Fotografe Carry Gisbertz wil ons graag enkele foto's in bruikleen geven en zo nog eens enkele bekende mensen van Simpelveld uit de tijd 1975-80 laten herleven in mooie foto's. Als Heemkunde is het natuurlijk extra leuk om nog enkele leuk anekdotes van deze mensen erbij te plaatsen. Om het geheel wat meer verhaal te geven heb ik echter hulp nodig omdat deze mensen wel voor mij herkenbaar zijn maar ikzelf niet veel over hun weet. De planning is om het geheel te exposeren in mei 2010 in het Gemeentehuis te Simpelveld. Wie kan mij hiermee verder helpen?

Carry Gisbertz

Een klein curriculum zodat jullie weten met wie je te maken hebt:

Geboren te Sittard 09 – 06 – 1943, in Simpelveld woonachtig vanaf 1967

Docente fotografie bij Kreativiteitscentrum Stichting Vrije Uren en Stichting VJV Impoet Theaterfotograaf en autonoom fotograaf

Exposities o.a. In De Kopermolen, Vaals – Kritzraedhuis, Sittard – Galerie Signe, Heerlen – De Brikke Oave, Brunssum – Theater aan het Vrijthof, Maastricht – Stadsschouwburg, Heerlen

Dit als
voorbeeld van
een van de
foto's

WOII:

Voor de Scholtissenhof expositie zijn reeds mensen voor mij op zoek naar leuk materiaal ivm de viering van onze 65 jarige bevrijding. Dit thema zal echter 2 jaar blijven staan in tegenstelling tot voorgaande jaren. We willen meerdere kanten belichten. Zo zijn natuurlijk al veel verhalen genoteerd over de belevenissen van velen. Maar wil ik graag enkele verhalen tot leven laten komen dmv voorwerpen. Dat zegt de mensen net iets meer als ze een kijkje op de zolder van Scholtissenhof komen nemen. Zie het als een laatste keer de mogelijkheid om uw verhaal te delen met anderen en om spullen die voor de nieuwe generatie geen waarde meer hebben in bewaring te geven voor het nageslacht bij de Heemkundevereniging.

Om ook open te staan voor andere kanten die met dit thema te maken hebben wil ik graag ook de kant van de Nederlands-Indië gangers en diegene die mee zijn terug gekomen belichten. Ook mensen die hier meer van weten of mij spullen kunnen lenen wil ik beleefd vragen contact met mij op te nemen.

Nu een moeilijker punt waar veel mensen problemen mee hebben maar waar onze generatie ook in geïnteresseerd is. Hoe was het toentertijd bij onze Duitse burens of hoe verging het onze Duitse familieleden? In het boek oorlogsjournaal lees ik vaker dat niet alle Duitsers slecht zijn. En nu we weten dat zoveel jaren na de oorlog binnen onze grenzen zelfs Duitsers onze burens zijn, is het zeker mooi om met voorwerpen ook die kant te belichten. De generatie van nu kan dan ook beter de reden van de oorlog begrijpen en waarom mensen niet altijd kunnen doen wat ze zelf denken dat goed is.

In september wil ik graag een bijeenkomst organiseren voor alle mensen die mij willen helpen zodat we kunnen inventariseren welke spullen en verhalen we hebben. Om zo voor 1 maart 2010 een nieuwe expositie te kunnen maken op onze zolder te Scholtissenhof.

Met vriendelijke groet,

Pascalie Hamers
045-5445482

debongard@hotmail.com

Impressie Midzomernachtwandeling

De weersvoorspellingen waren niet goed. Er was een grote kans op regen gemeld en slechts een kleine kans op een klare hemel. Bovendien vond op dezelfde avond een feest plaats voor het 50-jarig jubileum van WZ in Bocholtz. Dat zag er dus slecht uit voor het aantal mogelijke deelnemers aan onze wandeling. Maar ja, vorig jaar speelde het Nederlands elftal tijdens onze midzomernachtwandeling, er is elk jaar wel iets.

Ondanks de slechte vooruitzichten viel het aantal deelnemers dan ook enorm mee. Opvallend waren vooral de vele kinderen. Het was een vrolijke boel van rondrennend grut, van verschillende leeftijden.

Eenmaal verzameld bij het de parkeerplaats van het voormalige openluchtzwembad te Simpelveld gingen we onder leiding van onze deskundige gidsen Ine Schol en Andy Pöttgens op weg. Vooral voor onze vrienden uit Bocholtz bleek het toch nog mogelijk in een onbekend stukje Simpelvelds landschap te komen. Onderweg werd vooral stilgestaan bij flora en fauna, wiens naam te maken hebben met Johannes. En dat zijn er een heleboel!

Opvallend waren ook de verschillende soorten graan, die we op de velden konden vinden, met heel verschillende bloemen erin. Onderstaande foto toont heel mooi de hoogte van het graan, n.l. even hoog als jonge Heer Hamers.

Onderweg waren de meiden druk bezig met het vlechten van prachtige kransen uit stro en veldbloemetjes. Voor elke meid was er eentje! En trots dat ze waren om op de foto te poseren....Ondertussen was het weer veel beter geworden en liepen we in een prachtige zonsondergang verder.

De Wandeling ging via Baneheide, waar we heel diep in de (overigens droge) put konden kijken, terug naar de sportvelden. Aldaar stond Rob Schol al klaar en werd het traditionele vreugdevuur ontstoken. Ook voor een natje en een droogje was gezorgd. En daar waren we wel aan toe na zo'n wandeling!

Uiteindelijk was de zonsondergang toch heel mooi geworden met prachtige kleuren aan het firmament. Na zonsondergang werd uiteraard de microfoon weer ter hand

genomen en vertelde Hetty nog het een en ander over de betekenis van de midzomernacht. En de kransen van stro werden in het vuur gegooid. Het werd dus weer laat, maar vooral heel gezellig!

Zo gezellig zelfs, dat plotseling de brandweer in vol ornaat kwam uitgerukt, omdat iemand de vlammen van ons vreugdevuur (waarvoor we overigens een vergunning hebben!) had gemeld. Dus werd het ook wat dat betreft nog heel erg spannend voor de kids, die op het late uur nog aanwezig waren. En natuurlijk ook voor de volwassenen!

Aan de organisatie, bedankt, en tot volgend jaar!

Orwin Reitz

BOKKENRIJDERS BELIEVEN BELGIË (17)

Hans Hermans

Hoofdstuk XIV Vastenavond versus Carnaval (3)

Eerder konden we lezen, dat tijdens fastelavond ketelmuziek en andere kakofonische ‘concerten’ ten gehore gebracht werden. Een typerend instrument was de *foekepot*, afgeleid van foeken, fokken of stoten. Ook in Sint Geertruid wordt De Bongard gelezen. Mevrouw Wijnands deelde mede, dat in die plaats de foekepot, ook *roebelspot* genoemd, nog steeds bestaat. Op carnavalsdinsdag trekt de (lagere) schooljeugd met roebelspotten langs de deuren en vraagt om spek en/of eieren. Op een centrale plaats wordt spek en ei gebakken als traktatie voor de kinderen. Het is een onschuldig vermaak, dat we niet kunnen vergelijken met de uitspattingen van volwassenen, zoals die eeuwen geleden plaats vonden.

14.4. RK Kerk

14.4.1 Sober en mollig

In de tijd van Benedictus van Nursia (480-547) was onze streek vrijwel onbewoond en was er van fastelavond waarschijnlijk geen sprake. Benedictus, de vader van het kloosterleven, was een geestelijke, maar geen ‘geestige gezel’. Sterker uitgedrukt, hij had een hekel aan humor. In het zesde hoofdstuk

Ora et Labora (bid en werk). Hij was erg streng, daarom probeerden zijn monniken hem te vergiftigen. Ook in het Karolingische

Benedictus van Nursia door Fra Angelico
van zijn kloosterregels was geen plaats voor het luchthartige leven. Voor hem gold vooral

Benedictus van Nursia

dichtwerk ‘*De habitu et conversatione monachorum*’ lezen we: ‘Obscene woorden, schandelijkheden, zaken die beroering

veroorzaken en evenzo het lachen, moeten vermeden worden als is het slangengif !' Er viel niets te lachen in die tijd en de *fastelavondfeesten* van onze voorouders, mogen we in geen enkel geval vergelijken met een hedendaagse humoristische carnavalsoptocht. De uitspattingen waren een doorn in het oog van de Kerk, zodat fastelavond in 742 verboden werd. We weten dat de geest gewillig, maar het vlees zeer zwak is. Het feest helemaal uitroeien bleek een onbegonnen zaak en de Kerk probeerde door *syncretisme* het feest onder controle te krijgen. Sommige priesters waren zeer streng, anderen iets gematigder en vonden het minder erg als het zaad maar niet verspild werd. Of om met de bijbel te spreken: 'Het zaad mag niet op onvruchtbare rotsen terecht komen !' (...) Maar daar dacht de bekende

Benedictus van Aniane

Karolingische kloosterhervormer Benedictus van Aniane (ca.750-821) heel anders over en beweerde: 'Aangezien de Heer de mensen, die nu lachen zal veroordelen, is het zonneklaar, dat er voor de gelovige ziel nooit een tijd van lachen bestaat !' (...) Dan maar schransen dachten de monniken, want in die tijd at iedere kloosterling per dag (omgerekend) 7375 calorieën. Als we weten dat dit drie maal meer is, dan bij de gemiddelde hardwerkende man van tegenwoordig, dan mogen we overtuigd zijn, dat de mollige monniken niet sober waren.

14.4.2. Vastentijd en bijbel

Voor onze voorouders viel er een veertigdaagse vastentijd tussen 12 november en Kerstmis en tussen Aswoensdag en Pasen. Op veel plaatsen was 11 november terecht een 'vastenavond', waarbij het snoeihout in

brand gestoken en de foekepot bespeeld. De vastentijd tussen 12 november (Sint Maarten) en Kerstmis, werd weliswaar door de Kerk

***Mozes met de 10 geboden
door Gustave Doré***

afgeschaft, maar het Sint Maartenvuur is op veel plaatsen bewaard gebleven. In minder katholieke streken werd het 'vuur' verplaatst naar *Halloween*. Ook de vastentijd voor Pasen werd inmiddels afgeschaft, maar de liturgische kleur 'paars' wordt nog steeds gebruikt. In de bijbel lezen wij dat het uitverkoren volk van Israël, veertig lange

Sint Maartensvuur

jaren door de woestijn trok op weg naar het Heilige Land. Daar zijn de Palestijnen nog steeds niet gelukkig mee. Het getal veertig komen wij in de bijbel tegen, want Jezus vastte veertig dagen in de woestijn. We

moeten echter ook constateren, dat er aan de oorspronkelijke bijbel in het algemeen en vastenavond in het bijzonder, veel veranderd werd. De Tien Geboden van de RK Kerk zijn niet meer de decaloog uit de bijbel, die Mozes op de berg Sinaï van God persoonlijk ontving. Het is niet bekend door wie, waarom en wanneer het tweede gebod kwam te vervallen. Daarvoor kwam een gemodificeerd negende gebod in de plaats. In de oorspronkelijke bijbel, ervaren wij alle denkbare emoties, want het sacrale boek is doortrokken van mentale liefde, maar ook van fysieke seksualiteit. De ene keer op een ontroerende wijze door middel van het Hooglied van Salomon, een andere keer buitengewoon realistisch, brutaal en shockerend.

14.4.3. Bijbel en moraal

De gemodificeerde versie van *Lot* vertelt dat hij (Lot) een neef van Abraham was, die samen naar Kanaän, in het dal van de Jordaan trokken en in Sodom gingen wonen. Bij de verwoesting van Sodom en Gomorra, werden Lot en zijn gezin gered. Maar tegen alle verboden in, keek zijn nieuwsgierige vrouw nog een keer om en werd in een zoutpilaar veranderd... De moraal van het verhaal: Nooit ongehoorzaam en nieuwsgierig zijn ! Maar in de oorspronkelijke bijbel (*Genesis 19*), staat het verhaal ietwat anders. Lot bood in zijn huis te Sodom twee mannen onderdak aan. Knullen uit de omgeving wensten ook een 'relatie' met de twee vreemdelingen en

Lot ontvlucht met zijn gezin Sodom

probeerden Lot's huis binnen te dringen. Om dat te voorkomen, bood Lot die kerels zijn twee (nog) onbeslapen dochters aan, met de woorden: 'Laat mijn gasten met rust, maar doe met mijn maagdelijke dochters wat gij wilt !' (...) De moraal van het verhaal: Gastvrijheid gaat boven alles ! In de Nederlandse literatuur kwam *sodomie*, afgeleid van de plaatsnaam Sodom, terecht als een ander woord voor bestialiteit, maar in de Engelse is het een synoniem voor homoseksualiteit. Dat de vrouw van Lot in een zoutzuil veranderde is bekend, maar dat Lot vervolgens bij zijn twee dochters een kind

De profeet Ezechiël verkondigt bronstige verhalen

verwekte is minder bekend. Het ene zoontje heette Moab en het andere Ben-Ammi, zij werden respectievelijk stamvader van de Moabieten en de Ammonieten. We blijven nog even bij de bijbel

en lezen de bronstige taal die profeet Ezechiël verkondigde. Daar wordt de relatie tussen God en zijn volk, verbeeld door het huwelijk van de zusjes Ohola en Oholiba, die met dezelfde man getrouwd waren. In het begin liep het soepel, maar iets later hunkerden de mansdolle meiden naar hun vroegere minnaars in Egypte, die volgen de bijbel zo zwaar geschapen zijn als ezels en hun zaad lozen als hengsten. (...) De lezer vraagt zich terecht af, of dit profetisch, pornografisch of alleen maar sarcastisch is ?! De moraal van het verhaal ? Seksualiteit en vastentijd waren onlosmakelijk met de sacrale bijbel, maar ook met de middeleeuwse vastenavond verbonden. Zaadverspilling was een groot misdrijf, seks gericht op voortplanting een vergeeflijke misstap. Bij joden en sommige protestantse religies, staat de oorspronkelijke bijbel nog steeds op de 'bovenste plank'. Feministes zijn overtuigd dat de oorspronkelijke bijbel op de begeerten van de man gericht is. Feitelijk klopt dat niet, nu wij van de ondubbelzinnige neigingen van de zusjes Ohola en Oholiba op de hoogte zijn...

Het verbaast niet, dat belezen mensen in de middeleeuwen zich aan de historische bijbel spiegelden, want geen enkel werk is menselijker dan het boek der boeken.

14.4.4. Concilies en Synodes

In het zuiden van Europa, waar het vrolijke vruchtbaarheidsfeest al veel eerder gevierd werd, deed de Kerk tijdens concilies en synodes moeite om orde op zaken te stellen. Vreemd genoeg kwam het onderwerp niet ter sprake tijdens de kerkvergaderingen m.b.t. kerkrechtelijke en liturgische aspecten van de Byzantijnse ritus. In kerkelijke zin betekent *Byzantijns* alles wat betrekking heeft op de beginselen sinds 451. Wel is bekend dat Ceasarius van Arles (470-542), in 510 de heidense gebruiken veroordeelde en een index liet schrijven met de naam *Indiculus superstitionum et paganiarum*, waarin alle heidense en bijgelovige zaken verboden werden. Tijdens de *Synode van Leptines* in 742 werd kond gedaan, dat mensen die in het voorjaar door huiveringwekkende

Onthouding tijdens de vasten niet alleen van vlees maar ook van vleselijk genot

handelingen de winter verdrijven, heidenen zijn. De Kerk beschouwde het als haar plicht de 'vuiligheden' te bestrijden en deed er dus alles aan, om van het heidens *joelfeest* en de Germaanse *fastelavond* een religieuze gebeurtenis te maken, zodat via de zogenaamde *kerstening* de vunjige vruchtbaarheidsviering als semi-getolereerde

vastenavondviering geïntegreerd werd. De Kerk nam, uit opportunistische overwegingen, veel van die uitermate moeilijk uitroeibare volksgebruiken over. *Syncretisme* noemde men dat. Oerheidense aspecten werden in een christelijk jasje gestoken en opgehangen aan de duizendhakige kapstok van het ware geloof. Voor het begin van de veertigdaagse vasten en onthoudingstijd, mochten de teugels een beetje gevierd worden. Onthouding betekende feitelijk, afscheid van vlees. Dat gold aan tafel, maar meer nog in bed... Een 'schriftgeleerde' schreef overtuigend: 'Gij hoeft niet bepaalde voedingsmiddelen, die de mens tot spijs strekken, te verfoeien, maar gij moet het zingenot beteugelen!' (...) In Italië sprak men in dit opzicht zeer terecht over *carne vale* en ook dat betekent: Afscheid van vleselijk genot.

14.4.5. Roezemoezige maandag

Eeuwenlang was er niet alleen een vastentijd voorafgaande aan het hoogfeest van Pasen maar ook een 'paarse' tijd voor de Kerst. In de meeste katholieke kerken wordt ook nu nog de paarse vastenkleur in de adventstijd gehandhaafd, om met Kerstmis plaats te maken voor 'wit'. Die veertigdaagse vasten- en onthoudingstijd begon meestal op 12 november, zodat op de *Elfde van de Elfde*, de bloemetjes nog een keer buiten gezet konden worden. Die datum had vanwege zijn magische cijfercombinatie, door de eeuwen heen, een bijzondere betekenis, temeer het de naamdag is van Sint Martinus. In lang vervlogen tijden reed voor het begin van de winter Wodan te paard door de straten. Het *syncretisme* droeg zorg, dat de heidense

Heeft Wodan aan de basis van Sint-Maarten gestaan?

Wodan van het paard gehaald en zijn plaats door Sint Maarten ingenomen werd. Het gebruik kon zich in Aken tot in de late middeleeuwen handhaven en via een document kwam men ook de route aan de weet: Via Gracht (thans Kupferstraße), Kühgasse (thans Kreuzherrenstraße), Beduinenwinkel, Markt, Fischmarkt, Annastraße en via Mörgestraße naar Burtscheid.

Maar volgens andere *carnavalogen* hebben Wodan en zijn opvolger Martinus niets te maken met 11 november. Sommige mensen weten beslist, dat de afkorting E.L.F. aan de Franse tijd gekoppeld moet worden en afgeleid werd van: *Egalité, Liberté en Fraternité*. Maar voor de Fransen stond *Liberté* op de eerste plaats. Volgens iemand anders werden de wetten die betrekking hadden op zothed verwoord in paragraaf 11 van een Franse wet uit die tijd. Laten we het maar houden op de feestdag van Sint Maarten, voorafgaande aan de veertigdaagse vasten voor Kerstmis, want daar komen we het verste mee.

De scheepskar met zotten carrus navalis

Lang voor de Franse tijd, op 11 november 1381, organiseerde Adriaan graaf Von der Marck, een groots gemaskerd feest op zijn burcht Kleef (Moers-Kleve), waaraan 35 jonge edelknapen deelnamen. Zij protesteerden tegen de hooghartigheid en protserigheid van kerk en adel. Hiermee provoceeden zij hun ouders, die van mening waren dat *vastenavond* (en vasten), niet passen bij het blauwbloedige leven. Van adellijk 'blauw' moesten de knapen niks hebben en pavoiseerden hun *Carris Navalis* (scheepskar) met rood-geel-groene vlaggen.

Hoe zij aan die Latijns-Amerikaanse kleuren kwamen staat in de sterren... Met hun scheepskar togen zij, net zoals wevers uit Inda (Kornelimünster) dat reeds in 1133 deden, naar Maastricht en lieten zich door feestvierders bejuichen en bejubelen. De adellijke knapen waren verstandig genoeg, om niet verder naar Sint-Truiden te trekken... Ook hier proeven wij het omkeerprincipe. In die vermeend goede oude tijd, zaten Kerk en zotten, letterlijk en figuurlijk, in één bootje. Het is bekend dat pastoors, gezeten op een scheepskar, door het volk op ongenadige wijze beledigd werden, want het was omgekeerd functioneel en behoorde bij vastenavond. De overheid was het daarmee niet altijd eens, zodat het in veel steden verboden was om op 11 november met een 'spotschuit' door de straten te trekken. Tijdens de elfde-van-de-elfde 2008 was in Maastricht de duivel los. Wethouder voor Evenementen Jean Jacobs (PvdA) zei: 'Wat zo'n elf jaar geleden begon als een dagje ambtenarencarnaval, heeft zich tot iets ontwikkeld wat wij in Maastricht niet willen. Het is mensonterend wat ik gezien heb. Maastricht lag er een dag later bij als een mooie vrouw over wie een strontkar was heengereden!' (...) De heer Jacobs zou eens een reisje naar Keulen moeten maken, als daar op carnavalsmaandag de laatste praalwagen van de *Ruusemondagszoch* voorbij is... 'Ruuse' is natuurlijk niet afgeleid van roos, maar van 'rasen und toben' (roezemoezen en te keer gaan!). Het mooie in Keulen is, dat in minder dan één uur na de festiviteit, alles weer 'gelikt' schoon is. Dat is een aspect van de befaamde *Deutsche Gründlichkeit*, waar de Maastrichtenaar niets van begrijpt.

14.4.6. Omkeerritueel

In sommige kloosters werden jonge broeders tot *zottenabt* benoemd. De mijter op zijn hoofd werd een kwartslag gedraaid en was dan een zottenkap. Later werden er belletjes aan bevestigd. Niet alleen in de kloosters, maar ook in de parochies werd gevierd en moesten de pastoors het ontgelden. Het standsverschil werd opgeheven, de horigen vierden samen met de heren op voet van gelijkheid. Tijdens het feest kwamen de knechten op de eerste plaats en speelden dan

de rol van zottenbisschop of ezelspaus. Op een spotschuit of scheepskar werden zij door de plaats gereden. Abten en monniken, pastoors en gelovigen verbroederden zich; alles kon en alles mocht. Iedereen was vermomd en in Aken zeiden mannen tegen vrouwen: *'Doe lekkersje, doe lekkersje, wat doe has, jift 't nit bij e bekkersje !'* Overal was er sprake van een omkeerritueel om zich aan de duivelse toorn te onttrekken. Rijke mensen waren overtuigd dat het 'boze oog' tijdens de winterzonnwende op hen gericht was en wilden het gevaar ontlopen door zich tijdens vastenavond te verkleeden in een pover persoon. Steeds was vastenavond een feestelijke periode van chaos en wanorde, hetgeen uiteindelijk op Aswoensdag leidde tot herstel van de normale regels. Maar naast deze pseudo-astrologische wetten bestonden ook astronomische wetten. Hiermee bedoelen wij de cyclus van de maan en de hieraan biologisch gekoppelde 'regels' die toentertijd *maanstonde* genoemd werden.

14.5. Volle maan

14.5.1. Rudolf Steiner

Het is bekend dat de maan grote invloed heeft op eb en vloed. Maar we weten nog steeds niet, waarom de maan ook invloed heeft op ons slaappatroon en de zogenaamde maanstonde, die ook menstruatie, ongesteldheid, regels, periode, klodden en klatsj genoemd wordt. We weten ook dat

Antroposoof Rudolf Steiner analyseerde de invloed van de maan

vrouwtdiesdieren tegenover mannetjes, instinctief duidelijk maken wanneer ze vruchtbaar zijn. Maar dieren weten niet, dat de geslachtsdaad de geboorte van een nieuw wezen tot gevolg kan hebben. Bij de mens is het net andersom, niet de ovulatie, maar de menstruatie is merkbaar. In de loop der tijden heeft de evolutie, gekozen voor een 'omslagpunt'. Bij veel diersoorten is de vruchtbaarheid gebonden aan de toename van het zonlicht en de daaraan gekoppelde seizoenen. Maar bij de mens, speelt de maan een rol bij de maan(de)lijkse cyclus. De bekende antroposoof Rudolf Steiner (1861-1925, schreef dat de schijngegalten van de maan een zeer grote invloed hebben op mensen en planten. Hij is ontdekker en pleitbezorger van de thans aanvaardbare biologisch-dynamische landbouwmethode. Steiner kwam ook aan de weet, dat de maan niet alleen invloed heeft op de cyclussen (maanstonden) van de vrouw, maar ook invloed heeft op de mannelijke biologie.

14.5.2. Maankalender

De maan met invloed op de vruchtbaarheid

In de middeleeuwen praatte men niet over menstruatie, maar over *maanstonde*. Let wel, niet over 'maandstonde', zoals tegenwoordig veelal geschreven wordt. In de Indogermaanse taal, de basistaal van alle Germaanse talen en dialecten werd geen verschil gemaakt tussen *maan* en *maand*. In beide gevallen werd over *menot* gesproken. Het Oudhoogduits bracht daar verandering in, door de maan *mano* doch de maand *manad* te noemen. Nu blijkt opnieuw, dat ons Ripuarisch dialect dicht bij de Indogermaanse basis staat, want als wij spreken over *mond*, kan dat zowel maan

alsook maand betekenen. Van de Taaladviesdienst vernam ik, dat het begrip *menstruatie* afgeleid werd van *menstruum*, hetgeen we moeten vertalen met 'het maandelijke'. Het Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT) sprankelt ook niet van duidelijkheid en schrijft: 'De spelling 'maanstonde' staat ook in verband met het geloof dat men dit verschijnsel uit den loop der maan moest verklaren: dit wordt bestreden b.v. door Palfyn en door Berkhey. (...) Waarom is het zo moeilijk, want de oervolken kenden wel een maan maar geen januari enz., zodat het begrip *maanstonde* de voorkeur geniet. In de moderne Franse taal is de maan *la lune* en de maand *le mois*. We weten ook dat er in het Romaanse dialect van Luik sprake is van *à s'leune* (*ze heeft de tijd van de maan*).

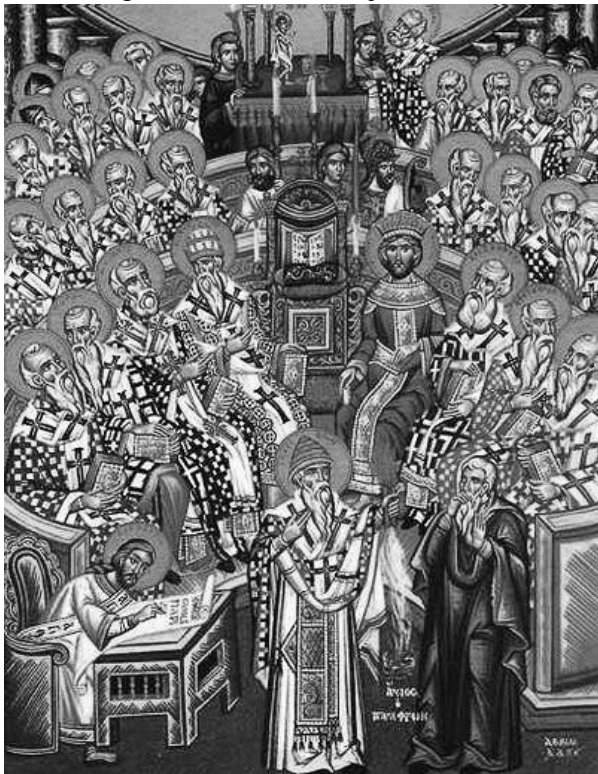
Menstruatie en maanstonde

Tegenwoordig kunnen wij over dit onderwerp vrijelijk praten en schrijven. Maar dat is niet vanzelfsprekend, want bij de joden rust er nog steeds een taboe op dit onderwerp. Feministes proberen daar een einde aan te maken en noemen zich bij voorkeur *menstrueel activisten*. Zij houden zich bezig met o.a. de gezondheid en sociale aspecten van het taboe op de maanstonde bij sommige culturen. Maar hoe is het gesteld met de schrijvers van heemkundige woordenboeken? Vooralsnog is het onverklaarbaar, dat sommige auteurs van heemkundige woordenboeken zich hardnekkig aan dat taboe vastklampen. Dat

geldt vooral voor de woordenboeken van de Ripuarische taalgebieden, Aken, Kerkrade en Simpelveld-Bocholtz. Die reppen met geen woord over de 'periode'. Hoe anders in aanpalende gebieden: In de 'diksjenaer' van Maastricht lezen we de synoniemen: regels, malie en maanjel. Ook voor de Belgen is deze broze biologie niet in het minst gênant. De 'dictionnair' van Luik schrijft: *à s'leune* (maanstonde), *régues* (regels) of *èlle èst d'siranje* (zij is ongesteld). Zelfs het dorpje Gemmenich weet het in zijn 'diksjonäär' duidelijk te verwoorden: Menstruatie = '*An de daag koome*' (...) De *maanstonde* is niet gebonden aan een steeds terugkerende vaste datum van iedere volgende maand, maar die datum schuift iedere maand een paar dagen naar voren. Dat komt omdat de maancyclus een paar dagen korter is dan de kalendermaand. De menstruatie loopt vrijwel parallel met de schijngestalten van de maan en heel vaak valt de maanstonde tijdens 'volle maan'. Maar volgens de bekende Oostenrijkse filosoof, pedagoog en grondlegger van antroposofie Rudolf Steiner, is de mens zo ver geëvolueerd, dat hij (lees zij) zich los maakt van natuurlijke ritmes en haar maanstonde op veel plaatsen niet meer in overeenstemming is met de maancycli. De vrij logische onvruchtbare periode tijdens de maanstonde (volle maan), resulteerde in een optimale eirijping tijdens de ovulatie (nieuwe maan). De Kerk koppelde volle maan aan Pasen en het is niet toevallig dat de 'nieuwe maan', de vruchtbare tijd, aan vastenavond gekoppeld werd. Inmiddels leeft bij sommige religies de *maankalender* meer dan onze *maandkalender*. Niet alleen de joden en islamieten hanteren een *maankalender*, maar in 1993 ontwikkelde ook de spirituele leider José Arguelles van de *New Age beweging*, op basis van de Mayakalender, een dertien-manenkalender, bestaande uit 13 maanden met 28 dagen. Wat moeten wij daarmee in het kader van vastenavond, zullen een aantal lezers zich afvragen?! Omdat diverse concilies, Pasen aan een *volle maan* en Aswoensdag aan een *nieuwe maan* koppelden, zijn die twee feestdagen niet alleen religieus en astronomisch, maar ook biologisch met elkaar verweven.

14.5.3. Volle maan met Pasen

Al vrij vroeg merkte de Kerk, dat verbodsbepalingen soms een averechtse uitwerking hebben. Geleidelijk aan

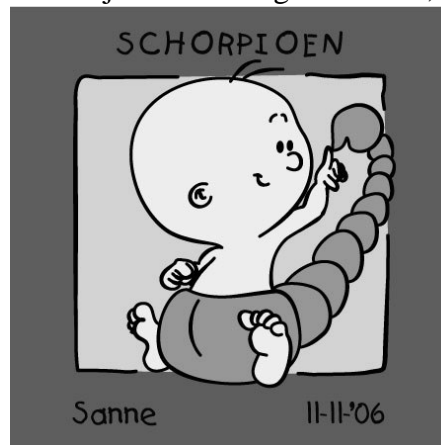
Diverse concilies waaronder dat van Nicaea beslisten over de vastentijd en wanneer Pasen plaats zou vinden

christianiseerde men de heidense gebruiken, door ze een plek te geven in de kerkelijke liturgie. We weten dat niet alleen de paasdatum, maar ook de daaraan gekoppelde aswoendagdatum variabel is. De oorzaak moeten we zoeken bij het *Eerste concilie van Nicaea* (325), waar wijze mannen probeerden om een bekende astronomische cyclus, met zijn bekende biologische wetten, aan religieuze richtlijnen te koppelen. Net als heidenen bij hun zonnewende, ging ook de Kerk op zoek naar hemellichamen en bepaalde dat Pasen gevierd moet worden op de zondag na de eerste 'volle maan' in de lente. Aanvankelijk werd er alleen gevast in de *Goede Week*, maar n.a.v. dit concilie kwamen de veertig dagen voor Pasen in zwang, als vastentijd. Paus Gregorius de Grote (ca. 540-604) stelde voor, dat de vasten voortaan 46 dagen voor Pasen zou moeten beginnen, maar dat zondagen geen vastendagen zijn. In 787, tijdens het *Tweede concilie van Nicaea*, werd de duur van de

vasten vastgesteld op 40 effectieve werkdagen. Het gebeurde in die tijd, dat de term *fastelavond* veranderde in *vastenavond*. Het is best mogelijk dat toen naar tijd en ruimte de begrippen; vastelavond, zottenfeest, narrenfeest, ezelsfeest en vastenavond, door elkaar gebruikt werden. In 1091, tijdens de *Synode van Benevento*, werd het systeem nog eens herzien. Omdat de lente soms op 20, soms op 21 maart begint, koos de Kerk voor de laatste datum. Veertig vastendagen hieraan vooraf, plaatste de Kerk de Aswoensdag. Als Pasen op de eerste 'volle maan' op of na 21 maart valt, dan valt nolens volens vastenavond meestal tussen 10 en 26 februari, met uitschieters naar 1 februari en 7 maart. Als er rond Pasen 'volle maan' is, dan leert een eenvoudige rekensom, dat er rond vastenavond 'nieuwe maan' is. Werd *vastenavond* opzettelijk aan de 'nieuwe maan' gekoppeld? Nieuwe maan, was bij vrouwen, die in enge relatie met de natuur leven, de tijd van de *ovulatie*; de optimale eirijping. Vastenavond en vruchtbaarheid, een ideale combinatie? Op deze vraag kan niemand een zinnig antwoord geven, want de concilievaders hebben dat geheim mee in hun graf genomen.

14.5.4. 'Zoen werd schorpioen'

De (on)-gesteldheid had overigens verstrekkende gevolgen, want naar aanleiding van de vrolijke en vooral vrijpostige vastenavondviering, werden tegen het einde van oktober tot medio november 'koekoekjes' geboren. In Nederland werd hieraan nauwelijks aandacht geschonken, maar onze

Uit de carnavalszoen werd een kind geboren met sterrebeeld schorpioen

oosterburen kenden hiervoor een tiental triviale termen: balg, bankert, denkwetzel, gampel, hobelspäne, kuckucksei, mantelkind, mauser, novemberkind en vergissmeinnicht. Soms wordt ook over *schorpioen* gesproken, dat is het sterrenbeeld van baby's die in deze tijd van het jaar geboren worden. In Nederland hoorde ik: 'Het begon met een carnavalszoen en het werd een schorpioen!' Om de een of andere paradoxale reden, werden de moeders van die baby's 'haagewieef' genoemd. De pastoors schreven vroeger nog wel eens in het doopregister *Exceptio plurium*. De ouders die meestal ongeletterd waren, dachten dat het zo hoorde. We worden min of meer verplicht om het 'pikant patrimonium' te veroordelen, maar vergeten wel eens, hoe gevoelig en smartelijk tegenwoordig de feitelijkheden rondom *ivf* zijn: seks op afspraak, pijnlijke onderzoeken, hormoonkuren, eicelpuncties gecombineerd met *artificiële inseminatie*. Het leven van de onvrijwillig kinderloze stellen wordt beheerd door de medische agenda en de weg van misselijke miskramen. Waar ligt de grens tussen ongekunsteldheid en kunstmatige ethiek? Wie zijn wij, om dat te beoordelen?

14.6. Middeleeuwen

14.6.1. Vroege Middeleeuwen

In Duitstalige boeken lezen we nog wel eens dat Karel de Grote een Duitser was. De waarheid gebiedt te schrijven dat het begrip 'Duits' voor het eerst in Latijnse vorm *Theodiscus* in 786 in Engeland gebruikt werd. De Engelsen namen het begrip zeer ruim, want ook wij in Nederland zijn 'Dutch people'. Karel de Grote was noch Duits noch Dutch, hij werd hoogstwaarschijnlijk tussen Jupille en Herstal geboren en was dus een echte Waal. Als Germanen en Romanen verstandig zijn, geven zij toe, dat er met betrekking tot de geboorteplek van Karel de Grote geen bruikbare informatie ter beschikking staat. Het neemt niet weg dat vanuit Duits perspectief de grote Frankenkoning een edele Germaan was. In het boek *Der Weg zum Reich* staat woordelijk: *'Karl steckte sich ein hohes Ziel; er wollte ein großgermanisches Reich bilden. Die Lombardei wurde eine germanische Provinz. Zur Foerderung der Muttersprache, die er als*

Germane liebte, galt in seinem Heerbann, eine einheitliche deutsche Befehlssprache'.
(...)

Karel de Grote was geen Duitser

Dat is natuurlijk bare nonsens, want tegenwoordig weet niemand meer welke 'commandotaal' er toen gesproken werd en dat houwdegen-Karel zich voor lyriek interesseerde is meer dan verbazingwekkend. Wel is bekend dat er tijdens het *Concilie van Frankfurt (794)*, in kapittel 52 sprake is van het gebruik van de volkstaal tijdens een liturgische dienst. In dat kapittel staat woordelijk: *'Niemand mag overtuigd zijn, dat God alleen in Latijn, Grieks en Hebreeuws*

aanbeden mag worden, want in alle volkstalen kan de mens God aanbidden en wordt zijn gebed verhoord als hij eerlijk bidt !' (...) Maar ook thans, meer dan twaalf eeuwen later, zijn er nog steeds pastoors die grote moeite hebben met de taal van het volk. Het is minder bekend, dat er in de tijd van Karel zogenaamde 'biechtboeken' gebruikt werden met aantekeningen over de vastenavondviering. In de biechtstoel kreeg de gelovige de vraag gesteld of hij/zij zich tijdens de dulle dagen als oud wijf of als dier verkleed had. En daarna de vraag op welke wijze men zich misdragen had? Helaas is weinig bekend over vastenavond aan het hof van Karel de Grote. We weten wel dat in de middeleeuwen, voor het begin van de zeer strenge vasten- en onthoudingstijd, buitensporig gedronken, gegeten en gevreeën werd.

Statue of Charlemagne

Ten tijde van Karel de Grote waren er al dulle dagen voor de vastentijd

14.6.2. Late middeleeuwen

In 1431 vond er een concilie plaats te Bazel onder leiding van paus Eugenius IV (1383-1447), met als punt één op de agenda, het reilen en zeilen van Friedrich III (1415-1493). Die was koning van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie en toonde buitengewoon veel

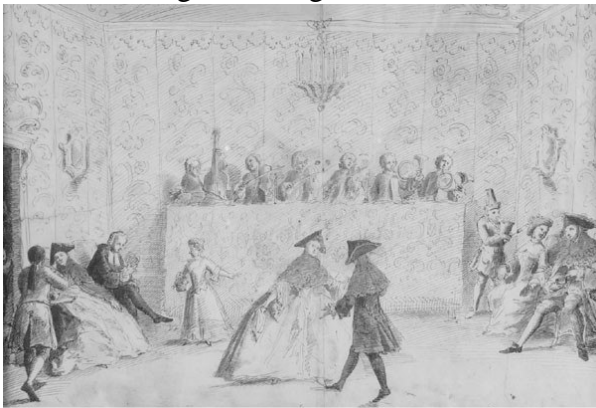

Onder paus Eugenius IV democratiseerde de kerk niet

belangstelling voor de charmes van een dochter van tegenpaus Felix V. Friedrich had lef, omdat hij op de hoogte was van de irreële inkomsten van de paus en wilde die wel eens onder de loep nemen. Een zeer pijnlijke affaire, zodat er 1445, tijdens een rijksdag te Frankfurt, pogingen ondernomen werden om de vuile was binnen te houden, door paus en koning te verzoenen. Zonder enige vorm van controle, kon Rome in het algemeen en de pausen in het bijzonder hun gewoonlijke gang gaan. Tijdens die Rijksdag in 1445 ageerde de Kerk opnieuw tegen de viering van vastenavond. Diverse theologen schreven over te uitbundige obsceniteiten en er werden alweer eens een aantal verbodsbepalingen uitgevaardigd. Paus Eugenius IV stierf in 1447, Friedrich werd keizer in 1452. Pogingen te Bazel om het democratiseringsproces binnen de Kerk te bevorderen, liepen alweer op niets uit.

14.6.3. Reformatie

Door toedoen van hervormers zoals Luther (1483-1546) en Kalvijn (1509-1564) kwam er in het begin van de 16^e eeuw op veel plaatsen een einde aan de uitgedoste uitbundigheid. Protestanten protesteerden fel tegen alles wat katholiek was en waren de felste tegenstanders, als het om vastenavond ging. In de door geuzen geregeerde gebieden werd het feest verboden, anders in aanpalende katholieke landen, waar vastenavond populair bleef. Adel en elite distantieerden zich van de boertige bende, zodat in die kringen een vastenavondcultuur op niveau met *bal masqué* ontstond, waarbij de vermomde aanwezigen elegante avondkleding droegen en champagne dronken. Daar waar het mogelijk was, b.v. in de katholieke gebieden, genoot het

Het gemaskerd bal was een elitaire manier om carnaval te vieren

boerenfolk van het plattelandsvermaak, dat echter door de overheid als een ordinaire subcultuur beschouwd werd. In de oude bisschopssteden Keulen en Maastricht, en in de nieuwe episcopaten Aken en Roermond, kwam *vastenavond* niet meer van de grond, maar wist *carnaval* zich in het begin van 19^e eeuw te ontplooien. Waarom het in de bisschopsstad Luik niet lukte weten we niet. Vreemd genoeg wordt er in Bazel, een calvinistische stad, uitbundig carnaval gevierd.

14.6.4. Morgenstraich

De *Basler Fasnach* vindt plaats van maandag tot donderdagmorgen na Aswoensdag. Het feest werd reeds in de middeleeuwen gevierd, maar de Reformatie maakte er een einde aan. In 1804 brachten moedige burgers het feest opnieuw in de belangstelling, tegen de zin van

het stadsbestuur. In 1830 werd de *Fasnach* op straat verboden, maar sinds 1835 wordt het groots gevierd. Tegenwoordig is dit het grootste volksfeest van Zwitserland en 2009 namen meer dan 20.000 gemaskerde personen hieraan deel. Op maandagmorgen om vier uur begint het feest met de *Morgenstraich*, waarbij piccolofluitspelers en trommelaars, door de verduisterde binnenstad trekken. De zogenaamde *cliquen* (groepen) voeren lantaarns met zich mee en drie meter grote figuren, die van binnenuit verlicht zijn. Niet zelden verbeelden die figuren op sarcastische wijze allerlei gebeurtenissen uit het afgelopen jaar. Op woensdagmiddag is er een grote optocht die veel belangstelling trekt en waaraan alle *cliquen* deelnemen. De mensen zijn wel verkleed, maar niet geüniformeerd, hetgeen in Bazel *Charivari* genoemd wordt. Interessant is ook het zogenaamde *Gässele* waarbij individuele gemaskerde personen of kleine groepen, trommelend, fluitend en schuifelend, door de steegjes van de oude binnenstad trekken. Dat gewone burgers en bezoekers er schuifelend achteraan gaan is een fenomeen.

De Morgenstraich tijdens de Basler Fasnach

14.6.5. Luther en Kalvijn

Luther (1483-1546) hield niet van vasten en onthouding, dus ook niet van vastenavond. Fundamenteel bij Luthers Leer is, dat men niet door eigen verdiensten (b.v. vasten en onthouding) zalig kan worden, maar alleen na uitverkiezing door God. Goede werken hebben volgens hem geen enkele betekenis ter bevordering van de eigen eeuwige zaligheid. Luther maakte een einde aan het vasten en

zodoende was er ook geen aanleiding meer voor vastenavond. Vasten en vastenavond waren met elkaar verbonden, in die mate, dat men in protestantse kringen er nog steeds van overtuigd is, dat de katholieken het met God op een akkoordje gooiden, door met vastenavond vleselijke lusten bot te vieren om vervolgens 40 dagen geen vlees aan te raken...

De calvinisten bestreden de vastenavondgebruiken

Ook de invloed van Kalvijn (1509-1564), die andere bekende reformator, aan wie Holland zijn hart en ziel verpandde, mogen we niet onderschatten. Nog feller dan Luther, keerde hij zich tegen vastenavond. Kalvijn was het toonbeeld van werklust en plichtsbetrachting, armoede en zuinigheid, maar helaas ook de promotor van de door katholieken zo verguisde 'zwarte-kousen-mentaliteit'. Toen 'Noordelijk Nederland' protestant werd, regende het ge- en verbodsbepalingen. Overal kwam er een einde aan de vrolijke vastenavondgebruiken. Wat Rome niet voor elkaar kreeg, lukte de reformator zonder moeite. Nu zouden we kunnen denken, dat de katholieke *Contrareformatie* van repliek diende, maar dat gebeurde niet. Die stond onder regie van de jezuïeten, die vastenavond een heidens spektakel noemden. De in

Nijmegen geboren Petrus Canisius (1521-1597), ook een jezuïet, dacht er in 1572 anders over. Hij benadrukte: 'Vastenavond kun je niet afschaffen, maar de gelovigen

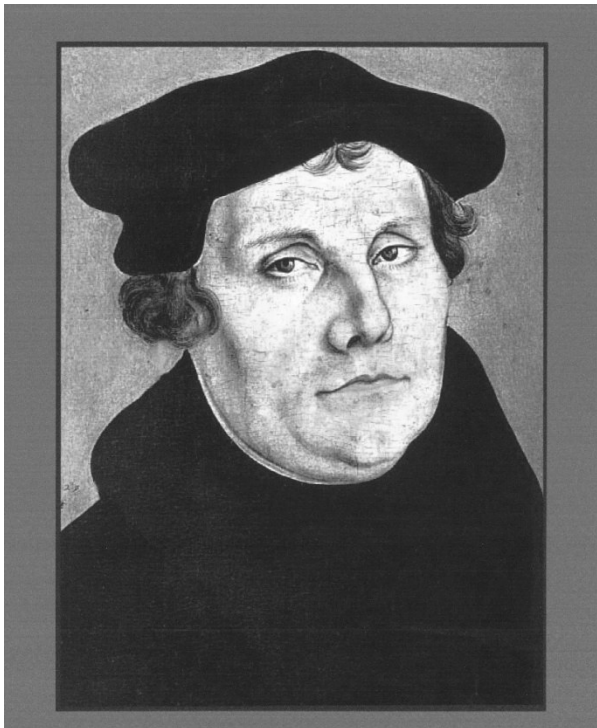

Jezuïet Petrus Canisius predikte christelijk vermaak

moeten zich tijdens die dagen christelijk vermaken !'

In 's-Hertogenbosch werden vastenavondvieringen na 1690 verboden, maar in 1696 schreef het stadsbestuur: 'Groote insolentie, moedwilligere ende ongeregeldheden bij daghe ende avonden door masquerades, vermombde ende gedeguseerde persoonen gepleeght werden' (...) We merken aan die tekst, dat de mensen in die tijd vermomd vastenavond vierden. Priester Ignatius Ertl (1645-1713), die meer dan duizend preken op schrift stelde, gaf te kennen dat de vastenavondviering een duivelse oorsprong heeft. Hij hield er een rare ideologie op na, door te beweren dat *Fasznacht* een equivalent is voor het met alcohol gevulde 'vat' (Fass) dat op duivelse wijze tijdens nachtelijke duisternis geledigd

wordt. (...) Zodoende kwam er ook in Duitsland op veel plaatsen een einde aan het verleidelijke volksfeest. Voor de bewoners van protestantse gebieden, was dit zelfs het ultieme einde. Maar ook in veel katholieke streken van Italië, Spanje en Frankrijk, waar oorspronkelijk uitbundig gevierd werd, kwam er een einde aan het volksvermaak. Dat lag niet alleen aan de Reformatie en Contrareformatie, maar ook aan oorlogen en epidemieën, die het land teisterden.

Luther hield niet van vastenavond

14.6.6. Narrenacademie

Luther was al zeven jaar dood en Calvijn was 44, toen in Dülken, elf kilometer oostelijk van Venlo, een narrenacademie opgericht werd. Dat een molen gebruikt wordt om te malen en er tegenwoordig ‘molens’ (lees windturbines) gebruikt worden om milieuvriendelijke stroom op te wekken is bekend. Maar dat een windmolen gebruikt werd om een *Narrenakademie* op te richten is heel bijzonder. In de benedenruimte van de molen bevindt zich thans een vastenavondmuseum. De historische documenten liggen keurig opgeborgen, maar ook andere ‘klaarblijkelijke’ curiositeiten, zoals een flesje zweet van een ambtenaar, de olielamp van Alladin, het klokhuis van Adams appel, de klisterspuit van het paard van Troje enz. enz.

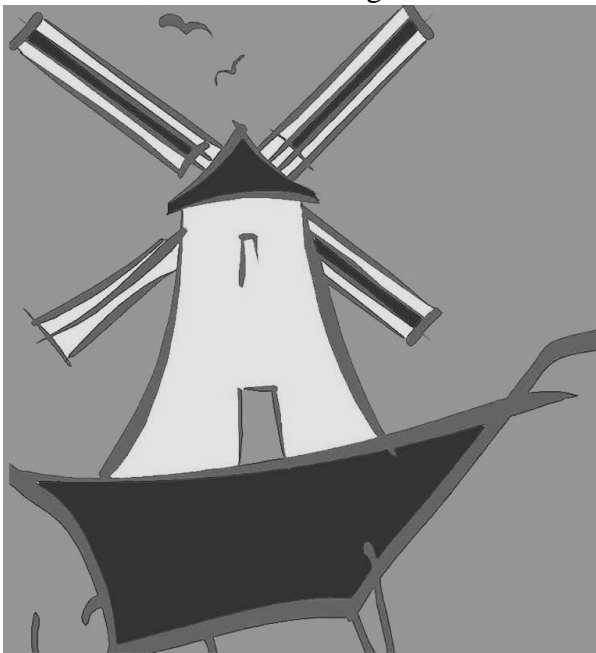
kunnen daar bewonderd worden. De hogeschool werd reeds in 1553 opgericht als parodie op de wetenschappelijk-gezwollen hoogdravendheid. De illustere leden noemen zich *Dölker Jecke* en hebben zonder uitzondering een ‘klap’ van de wijk, want voordat ze de *Narrenmühle* betreden, rijden zij drie rondjes om de molen op een stokpaardje. De vereniging wil onder geen beding *carnavalsvereniging* genoemd worden, hetgeen niet wegneemt dat het hechte humoristen zijn, met een lichte neiging naar het absurde en het curieuze. Vrijdenkende individualisten, die op zoek zijn naar de bodemloze zin en verheven onzin van het bestaan. Het is niet gemakkelijk om lid te worden, pas als een van de 44 senatoren sterft, komt er een zetel vrij. De keurige karaktervolle kandidaat moet in een oratio, drie door de rector magnificus gestelde vragen op zowel filosofische als badinerende toon beantwoorden. Helaas kon niemand van de senatoren een antwoord geven op de vraag, waarom tijdens de ‘drie dolle Dülkense dagen’ met de *Pan-Afrikaanse* kleuren rood, geel en groen gevlagd wordt?! Die kleuren worden ook gebruikt in de landen Ghana, Guinee en Mali. In Limburg worden die drie kleuren, net als Ethiopië, steeds vaker in omgekeerde volgorde gebruikt: groen-geel-rood. *Groen* staat voor het bronsgroene Limburg, *Geel* voor het goudkleurig gerstenat en *Rood* voor de schaamte achteraf...

De Orde van de Narrenakademie Dülken met molen maand wil en stokpaardje

14.6.7. Molenkruiers in Jutphaas

Maar ook Nederland heeft zijn 'molenkruiers'. Wie de naam Jutphaas hoort, denkt eerder aan Fritz Henkel en zijn Persilfabriek, dan aan carnaval. Reeds in de middeleeuwen kwamen de inwoners van Jutphaas, tot de overtuiging, dat rond carnaval een 'klap van de molenwiek' zo gek niet is. De plaats werd voor het eerst genoemd in 1165. Een bijzonder jaartal, toen werd Karel de Grote immers door tegenpaus Paschalis III heilig verklaard. In 1680 brak er een grote brand uit en probeerden bewoners de molenkop te redden. Sindsdien worden de bewoners ook *Molenkruiers* genoemd.

Het kruien van de molen verbeeld in het logo van de KPJ Jutphaas

Binnenkort wordt Jutphaas bij Utrecht gevoegd, maar daar praten de mensen liever niet over. Rituele vastenavondviering met de zottenkap lag de bewoners ooit aan het hart, met commerciële carnaval had het niets van doen. Zoals in alle andere plaatsen waar vastenavond gevierd werd, wisten ook de *Molenkruiers* hoe ze de bloemetjes buiten moesten zetten. Reeds in 1518 vonden daar, voorafgaande aan veertigdaagse vasten, vrolijke vreetgelagen plaats, waaraan 'Trijntje en wijntje' niet ontbraken. Of het omkeerpatroon gehandhaafd werd, of de heer van kasteel Rijnhuizen zich bij die gelegenheid in een knecht verkleedde en ook andere rollen omgedraaid werden is niet

bekend. Waarschijnlijk werd Jutphaas, net als duizenden andere plaatsen in Nederland, een offer van de reformatie. Kalvijn en Luther waren niet gediend van vasten en helemaal niet van vastenavond. Frivole feestelijkheden vrijkopen met een aflat en een 'vastenkaartje', beschouwden de protestanten als *Rooms bijgeloof*. Ook bij ons in Limburg kwam er een einde aan vastenavond, maar met een andere reden. Tijdens de tientallen oorlogen, hongersnoden en epidemieën, hadden de mensen geen fut meer om te vieren. Zoals we inmiddels weten, werden bij ons de meeste commerciële carnavalsverenigingen pas na de 2^e Wereldoorlog opgericht. Structuur en beleid van de vrijpostige vastenavond in de middeleeuwen en de commerciële carnaval van nu, zijn uiteraard niet met elkaar vergelijkbaar.

14.7. Vieringen

14.7.1. Vermommingverbod

Nu terug naar onze eigen omgeving, waar tegen het einde van de 16^e eeuw een veelvormige 'vastenavondcultuur' bestond. De protestanten mochten het niet en de katholieke elite wilde het niet. In die tijd werd vastenavond uitsluitend door de plattelandsbevolking gevierd, ook al omdat het feest in veel steden verboden was. Op 11 januari 1662 deelde de stadsraad van Aken mede dat het ontsteken van vastenavondvuur en het houden van vastenavondrondgangen verboden was. Op 2 februari van dat jaar werd ook het dragen van maskers en andere vermomming ten strengste verboden. Op 23 februari 1705, ten tijde van de Spaanse Successieoorlog, verdrong te Aken een Schotse onderofficier. De tekst luidde: 'Ein schottlandischer unterofficier, der sich in einen Bären verkleidet hatte, weilen es fastnacht war, oben an S. Petters Kirchoff in den Pfoull versoffen.' (...) Tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) kon klaarblijkelijk orgiastisch gevierd worden. Lezen wij nu hoe kroniekschrijver Janssen uit Aken in 1757 vastenavond beleefde: 'Im Februar Gemeine sein sehr ausgelassen allhier Wundersame Wild- und Ausgelassenheit des gemeinen Wesens allhier bei dieser Fastnachtzeit, allerhand Batzereyen,

Schreien, Laufen, Haseliren, Fressen, Saufen, Banquetiren ganze Nachten über Stadd und Gassen.' (...) De vrije vertaling luidt: 'In februari is het gewone volk hier in Aken zeer

Het dragen van maskers werd steeds meer tegengegaan

uitgelaten. Men kan zich alleen maar verbazen, hoe ondeugend hier tijdens vastenavond de mensen zijn. In de hele stad, op alle straten en pleinen wordt gekust (baiser/batzen/bütchen), gebruld, gerend, dwaasheid bedreven, gevreten, gezopen, geschranst en gespeeld gedurende de hele nacht'. Van de heer Dietmar Kottmann uit Aken ontving ik een prachtige anekdote, die ik meteen vertaal: Tijdens de vastenavondmaandag in 1760, die ook *Rohse-Montag* (roezemoezige maandag) genoemd wordt, was er ruzie tussen Akener burgers en Franse soldaten in een café in de Sandkaulstraat. Een kuiper uit Aken sloeg een soldaat tegen het hoofd en smeed een andere op de grond. De kuiper werd gearresteerd, maar de andere mannen wisten te ontkomen. De gewonde soldaat werd naar het hospitaal gebracht, door Franse barbiers en artsen 'geneglegeerd' (genegeerd) en overleed drie weken later. De Franse commandant eiste, dat de dader ter dood veroordeeld zou worden, maar daarmee ging de magistraat van Aken niet akkoord. Die beweerde dat de dood veroorzaakt werd door de onachtzaamheid van artsen en barbiers. Het lukte de magistraat inderdaad om zijn burger vrij te krijgen.

14.7.2. Voeten wassen

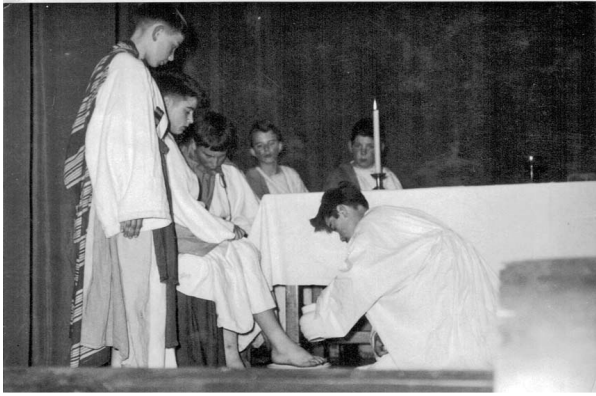
We weten dat de Pruisische regering een oogje dichtkneep, toen in 1823 in Keulen voor het eerst, op bescheiden wijze, carnaval gevierd werd. Natuurlijk wilden ook de kleinere plaatsen en dorpen meevieren, maar daar stak de regering d.m.v. een *Kabinets-Ordre* op 20 maart 1830 een stokje voor. Hierin werd duidelijk gesteld dat vermomming alleen mogelijk is in grotere steden en uitsluitend dan, als er ook vroeger al maskeraden plaats gevonden hadden. Op het boerenland waren in die tijd de volksgebruiken erg primitief en was het gebruikelijk om tijdens vastenavond of kermis, eenden en ganzen met de poten aan een paal te binden, waarna de dieren door de bevolking gestenigd werden. Op 12 januari 1821 verbood het *Landrecht zu Aachen*, het pijnigen en kwellen van dieren. Personen die het verbod overtraden, kregen een boete van 2 Thaler of drie dagen gevangenis. Er heersten toen ook vreemde maar in feite onschuldige gebruiken, zoals de voetwassing.

Het was een gebruik van jonge lui in Ubach, (in 1815 gesplitst in Ubach over Worms en

De voetwassing

Übach-Palenberg), om op vastenavond elkaar de voeten te wassen. Het grote probleem daarbij was, dat het jonge mensen van 'beiderlei kunne' waren en soms ook de kuiten een wasbeurt kregen. De voetwassing werd door de overheid als doelloos en vooral als 'zederverwildering' beschouwd... Op 26 februari 1818 zag de regering zich genoodzaakt de 'voetwassing' allerstrengst te verbieden.

De voetwassing in Ubach werd in 1818 verboden

14.7.3. Carnavalitis

Inmiddels weten wij dat Reformatie en Rome, qua vastenavond aan één lijntje trokken. Daaraan veranderde niets toen mettertijd de vermommende vastenavond veranderde in een commerciële carnaval. Op één punt waren Rome en protestanten het roerend met elkaar eens: de vastenavondviering was al verdwenen en ook carnaval zou het veld moeten ruimen. De novemberuitgave 1958 van het Limburgse maandblad *De Bronk* besteedde veel kritische kolommen aan het *Carnavalsprobleem*. Aspecten die onlosmakelijk met carnaval verbonden zijn, stonden voor de redactie onder de noemer 'uitwassen'. Priesterredacteur Jos Poels, wist noch van de hoed, noch van de rand, want in zijn stuk refereert hij aan de christelijke viering van *fastelaovend*. Woordelijk schrijft hij: 'Wij christenen behoren ons te beperken tot een driedaagse vastenavondviering!')(...) De pastoor had moeten weten dat het *omkeereffect* verbonden aan de vermommende vastenavond veel minder christelijk was, dan de verheerlijking van de Rijnlandse soldatesca, lees carnaval. Hij vond voor het 'kinderachtig' gedoe een nieuwe term, noemde het *Carnavalitis* en vond het onverteerbaar, dat het volk tijdens de drie dulle dagen, de teugels liet vieren en het offer werd van de zonde der lichtzinnigheid. (...) Aan de 'vooravond' van de vermeend vrije jaren zestig, met het motto *Make-love-not-war* en *Flowerpower*, had de jeugd geen boodschap meer aan bedenkelijke boeien. In die tijd begon de Kerk haar grip op de, door de eeuwen heen steeds, volgzaam meute te

verliezen. De bekende en zeer humane paus Johannes XXIII (1881-1958-1963), die veel te kort op de Heilige Stoel zat, riep tot ieders verrassing reeds op 25 januari 1959 het Tweede Vaticaans Concilie bijeen met het motto *Aggiornamento*. Daarmee bedoelde hij: *De Kerk aanpassen door haar bij de tijd te brengen*. Dertien jaar na de dood van Johannes, beloofde Radio Vaticana in 1976, pop- en carnavalsmuziek uit te zenden, maar daar was natuurlijk een 'mits' aan verbonden. De verantwoordelijke Mgr. Macchie maakte duidelijk, dat men uitsluitend liedjes opneemt, waarin de woorden *liefde* en *kussen* niet genoemd worden. (...)

14.7.4. Dominicanen

Herinneren wij ons aan het boek *Malleus Maleficarum (De Heksenhamer)*, letterlijk 'De hamer van vrouwen die schadelijke magie bedrijven', dat 1485-1486 door de inquisiteur-dominicaan Kramer geschreven werd. Reeds een jaar eerder, in 1484, werd paus Innocentius VIII door pater Kramer op de hoogte gesteld van het feit, dat hij in Duitsland bij de heksenvervolgingen veel tegenstand ondervond van wereldlijke gezagsdragers. Die paus vaardigde op 5 december 1484 de bul *Summis desiderantes affectibus*, (Omdat we ten zeerste verlangen) uit. Hierin verordende de paus, dat aan inquisiteurs onvoorwaardelijke steun moest worden verleend in hun strijd tegen heksen. Kramer, een bezeten vrouwenhater, schreef vervolgens *De Heksenhamer*, het meest beruchte en schandelijkste werk dat ooit gedrukt werd. De redeneringen van de dominicanen waren zeer warrig en bizar, maar hadden eeuwenlang enorme invloed. Feitelijk was het boek 'De catechismus van de religieuze intolerantie'. Om het werk gezag te verlenen voerde pater Kramer, de gezaghebbende dominicaan Jacobus Sprenger op als mede-auteur. De verspreiding van het boek was gemakkelijk, omdat sinds ca. 1460 de boekdrukkunst algemeen was. Deze kerkelijke 'handleiding' werd met een satanisch cynisme geschreven, om eerbare vrouwen, niet zelden wijfsvrouwen/vroedvrouwen, genadeloos te vervolgen en ter dood te brengen. Tussen 1486 en 1669 verschenen niet minder dan

vierendertig oplagen van dit verschrikkelijke boek dat naar bescheiden schattingen 60.000 mensen naar de brandstapel verwees.

Oneerbare berechting van verdachte vrouwen

Opmerkelijk is dat ook de protestanten de roomse 'Heksenhamer' als leidraad bij hun niet minder wrede heksenvervolgingen gebruikten. In het boek maakten de dominicanen duidelijk dat wellustigheid onnatuurlijk is, dat hekserij waarlijk bestaat en op welke wijze de heksen voorgeleid en gedood moesten worden. Wie op de hoogte is van de gruweldaden die tegen onschuldige mensen bedreven werden, kan de (nieuwe) Nederlandse uitgave onmogelijk zonder gemengde gevoelens lezen. De Heksenhamer als instrument, was een bizar, waanzinnig en misdadig boek.

Hadden de dominicanen vijf eeuwen later iets goed te maken? In 1976 maakten dominicanen uit de Spuistraat te Amsterdam op zeer progressieve wijze duidelijk, dat wellustigheid door de natuur ingegeven is, dat seksuele gemeenschap, als bron van plezier en lichamelijk geluk, vóór, tijdens of na *carnaval*, een normale zaak is. Ook verklaarden zij, dat homoseksualiteit voor veel mensen een weg is naar hun vorm van geluk en dat geen religie hen daarbij in de weg mag staan. Masturbatie beschouwen deze doortastende dominicanen als een zaak, die aan geen geboden of verboden gebonden is. Het is een feit dat vrome gelovigen en hun voormannen meer dan gemiddeld door seks geobsedeerd raken en zich opvallend vaak concentreren op de alledaagse lichaamszone tussen navel en kruis. Daar was Mgr. Zwartkruis, bisschop van Haarlem en een trouw dienaar van de paus, het natuurlijk niet

mee eens en schreef in een brisante (open) brief aan de dominicanen, dat de seksuele ethiek van Rome veronderstelt, dat de gevende liefde, die zich onthoudt van seksuele gemeenschap, de eerste opdracht is. (...)

***In 16e eeuwse tekeningen liet men de fantasie over heksen de vrije loop
Getekend door Hans Baldung 1514***

Prefatie

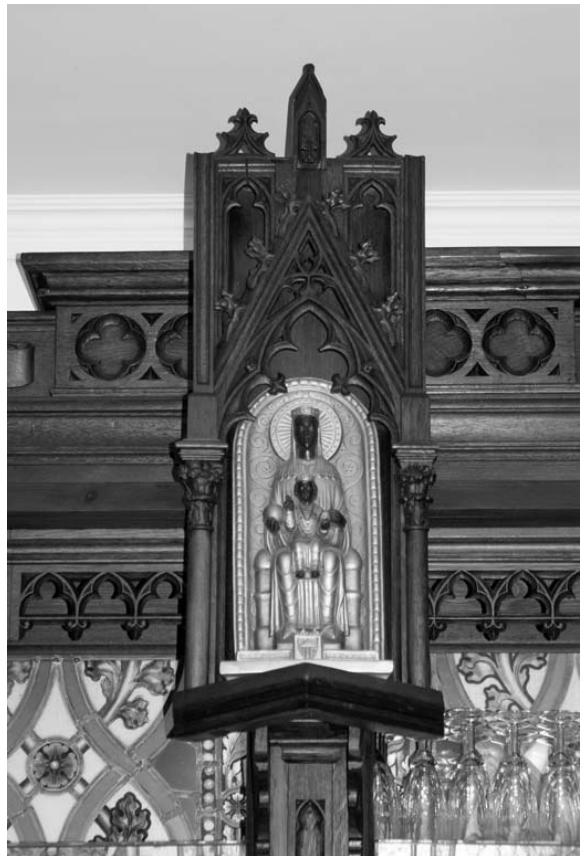
Door de eeuwen heen werd vastenavond negatief gekoppeld aan onkuisheid, door de Amsterdamse dominicanen werd wellustigheid positief gekoppeld aan carnaval. Wil de echte dominicaan nu opstaan?! De volgende keer 'varen' we met de middeleeuwse *Blaue Scuute* (*scheepswagen*) van Kornelimünster naar Sint Truiden. De narrenwagen werd ook wel *Carrus Navalis* genoemd en het is best mogelijk dat het begrip carnaval hiervan afgeleid werd.

W7123T39032

De zwarte Madonna

In de vorige uitgaven van De Bongard schreef ik een bijdrage over de donker gekleurde madonna die mettertijd weer geblancheerd wordt. Zwarte oerdaames werden reeds door onze verre voorouders vereerd en de Kerk speelde er doelmatig op in door die aardbruine vrouw syncretisch te veranderen in een donkere madonna en dan een Jezusknaapje aan het beeld toe te voegen. De Kerk kon de diepgewortelde figuren en gebruiken niet aan de kant zetten en lijfde ze in, hetgeen met een beter woord *syncretisme* of *kerstening* genoemd wordt. Maar tegenwoordig weten de gelovigen niet meer waar zij hun duistere madonna's letterlijk en figuurlijk moeten plaatsen. Soms worden ze aan de lucht gezet.

In Vaals werd op 25 april 2009 officieel Museum Vaals geopend. Hulpbisschop Everard de Jong verrichte de opening en zegende het voormalig kerkgebouw, waarin zich meer dan 150 verschillende figuren van heiligen bevinden. Het museum beschikt ook over een sfeervol café met de naam 'De Zwarte Madonna'. Met die naam was iedereen het eens en waarschijnlijk is dit het enige café in Nederland met die naam.

Museum Vaals en Café De Zwarte Madonna zijn gevestigd aan de Eschberg 7 te Vaals.
E-mail adres: info@museumvaals.nl

Met vriendelijke groet,

Hans Hermans

Impressie Opening Hellingbos 10 april 2009

Op 10 april jongstleden vond de opening van het hellingbos plaats, met een ik mag wel zeggen enorme opkomst. Wethouder Wiel Wijers verzorgde de officiële opening, waarna pastoor Pisters een traditionele rondgang rond de verschillende gerestaureerde kruiswegstaties maakte.

Hierbij werd voor muzikale omlijsting gezorgd door het kinderkoor van "de Wijnrank", onder begeleiding van zuster Beatriz Helena. Mede door het prachtige weer een geweldige dag!

Ortwin Reitz

De Miljoenenlijn 75 Jaar

Van zorgkind tot toeristische parel

Een documentaire in woord en beeld door Michel Dreuw

Driekwart eeuw geleden, op 15 juni 1934, werd de spoorlijn tussen Simpelveld en Schaesberg in gebruik genomen. Dit kostbare project, dat bij de aanleg meer dan een miljoen gulden per kilometer heeft gekost, was in eerste instantie alleen voor goederen- en kolenvervoer bedoeld. Het traject van ruim 12 kilometer kreeg door de hoge aanlegkosten al snel de bijnaam 'het miljoenenlijntje'.

Speciaal ter gelegenheid van de 75e verjaardag van de Miljoenenlijn, werd op woensdag 17 juni het eerste exemplaar van een gedenkboekje '75 jaar Miljoenenlijn' uitgereikt. Dit drukwerk is samengesteld door ons lid Michel Dreuw en belicht de hele geschiedenis van de aanzet en aanleg van de Miljoenenlijn tot het hedendaagse gebruik.

Tijdens de bouw

Op de dag van de uitreiking was ook een afvaardiging van de heemkundevereniging uitgenodigd. Burgemeester Bogman heeft het 1e exemplaar van het gedenkboekje met de ZLSM naar Kerkrade gebracht, natuurlijk via het spoor. In Kerkrade heeft vervolgens de wethouder van Cultuur, de heer Terpstra, het gedenkboekje in ontvangst genomen.

In Simpelveld werd een draaischijf gebouwd foto uit 1934 De miljoenenlijn was dubbelsporig uitgevoerd en de huidige seinhuizen

Het station Simpelveld in 1925 met voorplein

Dit prachtige boekje is onder meer verkrijgbaar bij de ZLSM, ook via internet, voor een prijs van €5,00

Tentoonstelling "Met de buik het brood achterna" Over Slovenen in de mijnstreek

Van 9 juni t/m 30 augustus 2009 is in de hal van het Thermencomplex de minitentoonstelling "Met de buik het brood achterna" te zien. De expositie is samengesteld uit verzameld beeldmateriaal door de auteur Milena Mulder van het boek *Met de buik het brood achterna. Mijn Sloveense geschiedenis* (Uitgeverij Aksant).

Mijn Sloveense geschiedenis

Het boek "Met de buik het brood achterna" is een rijk geïllustreerd verslag van een persoonlijke zoektocht, en tegelijkertijd een document over honderd jaar migratiegeschiedenis in Nederland. De minitentoonstelling sluit aan bij dit onderwerp en laat verschillende aspecten uit de Sloveense cultuur in Nederland zien. Het beeldmateriaal van "Met de buik het brood achterna" is opgenomen in het Historisch Beeldarchief Migranten (HBM) van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam (IISG).

Lezing

Milena Mulders zal op woensdag 8 juli om 20.00 uur in het Thermencomplex een lezing houden over het thema van de tentoonstelling. Met foto's uit het Historisch Beeldarchief Migranten (HBM) en videobeelden uit de minidocumentaire *De Bandiet van Schinveld*. De lezing gaat in op de belangrijkste facetten van de Sloveense geschiedenis in Limburg aan de hand van enkele fragmenten uit het boek, foto's en videobeelden. Centraal staat de manier waarop Milena Mulders haar onderzoek naar de Sloveense geschiedenis uitvoerde. Over het opsporen, vastleggen en toegankelijk maken van migrantenerfgoed en *Oral history* als vorm van geschiedschrijving. De lezing duurt ca. 45 minuten.

Oproep

Heeft u thuis nog foto's, documenten, brieven, archief, e.d. over de geschiedenis van Slovenen in de Limburgse Mijnstreek? Wilt u dat deze documenten bewaard blijven in de 'collectie Sloveense arbeidsmigranten in Limburg'? Komt u dan naar de lezing van Milena Mulders op woensdag 8 juli. Of neemt u contact op met Milena Mulders, telefoonnummer 06 510 69 815 / E mim@iisg.nl / milenamulders@hotmail.com

Entree en openingstijden

De tentoonstelling "Met de buik het brood achterna", is gratis te bezichtigen tijdens de openingstijden van het Thermenmuseum en Rijckheyt: dinsdag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur en zaterdag, zondag en feestdagen van 12.00-17.00 uur. Maandag gesloten.

Het gebouw van Thermenmuseum en Rijckheyt ligt in het centrum van Heerlen, op 10 minuten loopafstand van het station, vlakbij het stadhuis. Parkeren kan in de goed bewegwijzerde parkeergarages.

Thermenmuseum Heerlen, Coriovallumstraat 9, 6411 CA Heerlen, 045 – 560 51 00
www.thermenmuseum.nl

Noot aan de redactie:

Voor meer informatie of beeldmateriaal, kunt u contact opnemen met Nanda Knibbeler: tel. 045 560 45 85; n.knibbeler@heerlen.nl

LEGO
In Thermenmuseum Heerlen

LEGO® In Thermenmuseum Heerlen

Van 4 juli tot en met 6 september organiseren LEGO® en vereniging De Bouwsteen de tentoonstelling "LEGO in het Thermenmuseum". Niet alleen de Romeinen waren geniaal in het bouwen van prachtige en technisch vooruitstrevende bouwwerken, zoals het badhuis dat je in Heerlen nog kunt bewonderen. Ook LEGO en de leden van vereniging De Bouwsteen zijn grootmeesters in het bouwen van allerlei ingenieuze constructies.

Tentoonstelling LEGO

De Deense woorden "leg godt" (speel goed) zijn het uitgangspunt geweest voor de naam LEGO. In het Latijn zou LEGO vertaald kunnen worden als "ik verzamel". In de tentoonstelling in het Thermenmuseum zie je onder andere de ontwikkeling van Europa's meest verkochte speelgoed, maar ook komt het moderne speelgoed aan bod met verschillende thema's zoals Indiana Jones, City, Technic en space. Gedurende de gehele tentoonstellingsperiode zal, geregeld door de leden van De Bouwsteen, verder worden gebouwd aan een meterslange schitterende maquette.

Activiteiten

Je kunt in de tentoonstelling natuurlijk niet alleen kijken naar LEGO, maar er ook zelf mee aan de slag gaan. Een grootse uitdaging wacht hier op jou, bouw zelf het gigantische badhuis van Heerlen na in LEGO. Maak foto's van jouw bouwwerk en stuur deze per email naar het Thermenmuseum info@thermenmuseum.nl en win te gekke LEGO prijzen!

Het Thermenmuseum

In het Thermenmuseum kun je naast de LEGO tentoonstelling nog veel meer zien en beleven. Aanschouw het eeuwenoude badhuis, je ziet er de uitgebreide archeologische collectie van het museum en in de tentoonstelling "De Geest van de Askist" kom je van alles te weten over Romeinen en archeologie. Je kunt er zelf aan de slag als archeoloog. In de zomervakantie zijn er verder leuke Romeinse spellen te spelen voor jong en oud.

Entree en openingstijden

Volwassenen € 5,50

Senior/CJP € 5,-

Jeugd 4-12 jaar € 4,50

Kids onder 4 jaar gratis

Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur.

Zaterdag, zondag en feestdagen van 12.00-17.00 uur. Maandag gesloten.

Het Thermenmuseum ligt in het centrum van Heerlen, op 10 minuten loopafstand van het station, vlakbij het stadhuis. Parkeren kan in de goed bewegwijzerde parkeergarages.

Thermenmuseum Heerlen, Coriovallumstraat 9, 6411 CA Heerlen, 045 – 560 51 00
www.thermenmuseum.nl

Noot aan de redactie:

Voor meer informatie of beeldmateriaal, kunt u contact opnemen met Nanda Knibbeler: tel. 045 560 45 85; n.knibbeler@heerlen.nl